

Н. Лівшиць

Важка промисловість України на XV ювілей Жовтня

У зв'язку з першими комуністичними суботниками у країні Рад за часів ще громадянської війни один із значних представників буржуазії, Вальтер Ратенау писав:

„Ніхто, хіба кого приневолить до цього голод або жорстокий наказ, не піде робити в шахти, повзти там на животі серед небезпечних уламків. Якщо ви справді усунете капіталістів, ви будете примушені держати в шорах робітників і утворити якусь нову ієрархію погоничів праці. Добровільної праці не буває, вона можлива тільки у невеличкій купки людей“.

Трудащі Радянського Союзу на ділі довели, як в умовах диктатури пролетаріату праця, замість підневольного ярма, стає „справою честі, справою слави, справою доблесті та геройства“ (Сталін) на фронті боротьби за соціалізм.

Саме принципіальні переваги соціалістичної системи господарства перед капіталістичною і уможливили ті велетенські перемоги, що з ними прийшов пролетаріат Радянського Союзу до XV ювілею Жовтневої революції. Наша країна неухильно йде соціалістичним шляхом вперед, тим часом як в країнах капіталу, де справді „добровільної праці не буває“, — все глибшає світова економічна криза, все більше шириться убожество серед широких мас людності. Бачимо це з такої таблиці:

Таблиця 1

Індекс фізичного об'єму промислового виробництва
в капіталістичних країнах і в СРСР та УСРР (1913 р.
узято за 100).

	1929 р.	1930 р.	1931 р.
ПАСШ	178,4	193,9	124,3
Англія	98,8	88,2	73,7
Німеччина	109,6	90,4	76,3
СРСР	182,0	228,9	277,1
УСРР	184,7	255,3	301,1

Як видно з таблиці, тільки в країні Рад індекс об'єму промислового виробництва неухильно зростає.

XV роковини Жовтневої революції пролетаріят святкував майже напередодні вивершення величезної перемоги соціалістичного будівництва—виконання першого п'ятирічного плану за 4 роки.

Виконанням п'ятирічки утворена нова могутня власна технічна база для завершення реконструкції всіх галузей народного господарства. Виконуючи п'ятирічку під більшовицьким керівництвом Ленінського ЦК, ми шляхом розгорнутого соціалістичного наступу витіснили капіталістичні елементи з промисловости. Широке кола бідняцько-середняцького селянства переконалися в перевагах соціалістичної системи господарства і під керівництвом Ленінської партії рішуче стали на шлях колективізації. Неухильно здійснюючи політику індустріялізації і ліквідації куркульства як класи на базі суцільної колективізації, партія дійшла до XV роковини Жовтня з величезними перемогами на фронті соціалістичного будівництва.

Здійснення цих перемог відбулося, в першу чергу на базі форсованого розвитку важкої індустрії, що з'являється головною підставою соціалістичної індустріялізації країни Рад.

В цьому загальному зростанні, промисловости СРСР Україна посідає важливе місце.

Питома вага всієї промисловости України в промисловості СРСР 1931 року дорівнювала 20,1%, при чому по групі „А“ була дещо більша—21,0%. А по таких вирішальних галузях, як, приміром, вугілля та метал, Україні належить домінантне місце в Союзі (вугілля—66,9%, чавун—17,2%). Останніми роками, в зв'язку з розвитком відповідно до вирішень XVI з'їзду ВКП(б) нової вугільно-металургійної бази на Сході, питома вага України у виробництві металу та вугілля трохи зменшилася, що видно з нижченаведеної таблиці.

Таблиця 2

Питома вага продукції української промисловости у виробленні засобів виробництва по Союзу

(% продукції УСРР у загальній продукції СРСР)

	1926/27 р.	1931 р.
гр. А	23,6	21,0
В т. ч.:		
а) чавун	71,6	67,2
б) вугілля	69,4	66,9

Зменшення питомої ваги України, при абсолютному рості її продукції, посилення питомої ваги нових індустріальних центрів свідчить про перемоги в здійсненні Ленінової національної політики, політики соціалістичної індустріялізації всієї країни.

Та хоч питома вага української промисловости у всій промисловості Союзу і має тенденцію до зниження, проте у виробництві металу та вугілля Україні все ще належить вирішальне місце.

Який же той шлях, що його пройшла за 15 років диктатури пролетаріату промисловість України і, зокрема, промисловість, що виробляє засоби виробництва—ця основа індустріялізації країни.

1. Промисловість у відбудовному періоді

1912 року продукція української ценової промисловости становила 1.861 млн. крб. ¹⁾, а 1931 р. гуртова продукція дійшла 5.712 млн. крб. ²⁾, тобто більш як утричі перевищила довоєнний рівень. За період імперіялістичної та громадянської війни продукція промисловости сильно зменшилась: в 1921 р. продукції випущено тільки на 223 млн. крб. Отже в 1921 р. продукція ценової промисловости України дорівнювала лише 11,4% довоєнного рівня. Та вже року 1926 українська промисловість не тільки досягала довоєнного рівня, а й перевищила його на 6,8%.

Тільки за диктатури пролетаріату, тільки те, що висоти промисловости належали пролетарській державі і розвиток як промисловости, так і всього народного господарства був підпорядкований інтересам єдиного плану соціалістичного будівництва, — тільки це могло забезпечити можливість зробити за такий короткий час величезний крок уперед, досягнувши й перевищивши довоєнний рівень розвитку промисловости. Тим часом найбільші капіталістичні країни в 1926 р. ще далеко відставали у промисловій продукції від довоєнного рівня. Приміром, індекс фізичного об'єму промислового виробництва в Англії в 1926 р. становив лише 67,3% проти 1913 р., дійшовши в 1927 р. до 96,6%. У Німеччині цей індекс в 1926 р. дорівнював 85,3% і тільки Франція вже в 1924 р. перевищила довоєнний рівень промислового виробництва на 8,0%. Але треба мати на увазі, що рівень промислового виробництва у Франції в 1921 р. дорівнював 55% від довоєнного, тим часом, як в УСРР він становив тільки 11,4%.

Найбільшої руйнації імперіялістична та громадянська війна завдали таким галузям промисловости, як металургія, вугілля і рудна промисловість. Дуже був підупав також випуск паровозів і це ще більше ускладнило й без того тяжке становище транспорту на початку відбудовного періоду. Загалом беручи, вся група А (продукування засобів виробництва) на початку відбудовного періоду стояла на рівні, далеко нижчому від довоєнного, ніж група Б (виробництво засобів споживання). Це ілюструє нижчеподана таблиця.

Таблиця 3

Промисловість України на початок відбудованого періоду порівняно з довоєнним рівнем

Галузі промисловости	Одиниця виміру	1912 р.	1921 р.	1921 рік у % до 1912 року
Вся промисловість (гуртова продукція)	в цінах 1926/27 р.	1.861 млн. крб.	223 млн. крб.	11,4
В т. ч. гр. А	"	963 " "	91 " "	9,4
" " гр. Б	"	898 " "	132 " "	14,7
Вугілля	тис. тонн	25.288 ³⁾	4.468 ⁴⁾	17,6
Чавун	" "	2.828,5	22,5	0,8
Руда залізна	" "	5.748,5	18,3	0,3
Паровоз	штук	196	21	10,7
Сіялки	"	6.198	1.410	22,7
Молотарки	"	8.864	1.118	12,6

¹⁾ Для того, щоб можливе було динамічне порівняння, довоєнну продукцію обчислено в цінах 1926/27 року.

²⁾ Треба мати на увазі, що до війни частину продукції виробляла неценова промисловість, якої тут не враховано. Після революції, на базі промкооперації, більшість цієї продукції все більше охоплювала ценова промисловість.

³⁾ Дані за 1913 р.

⁴⁾ Дані за 1920 р. — За обидва періоди дані про весь Донбас.

Період від 1921 р. до 1926 р. можна тільки відносно назвати відбудовним періодом, бо вже в ньому відбувався ряд реконструкційних зрушень у всьому народньому господарстві, зокрема в промисловості.

Основні фонди, особливо в машинобудівельній промисловості, часто-густо не просто відбудовувалось, але й змінюлося та поновлялося. Багато заводів важкого, середнього й іншого машинобудівництва за період революції по 1926 р. засвоїли ряд нових видів продукції, якої в нас не роблено до війни (Сумський завод ім. Фрунзе, Варваропільський завод ім. К. Маркса, Дружківський завод ім. Ворошилова, Кам'янський вагонобудівельний завод ім. „Правди“ і інші).

Це було наслідком того, що вже з перших днів господарської діяльності після Жовтня пролетаріят свідомо й планомерно спрямовував розвиток промисловості відповідно до інтересів соціалістичного будівництва.

За період з 1921 р. по 1926 р. продукція української ценової промисловості зростає від 223 млн. крб. до 1.988,3 млн. крб. Збільшивши так свій випуск продукції мало не вдев'ятеро проти початку відбудовного періоду, промисловість УСРР перевищила в 1925-26 р. довоєнний рівень на 6,8%.

На початок відбудовного періоду (1921 р.) у нашій промисловості переважало виробництво речей споживання. Це було наслідком того, що за часів громадянської війни найбільшої руйнації зазнали великі підприємства металургії, вугільні шахти і т. д. Щоб відновити виробничу діяльність підприємств легкої промисловості, що була зруйнована не в такій великій мірі і мала примітивніший виробничий апарат, треба було менше часу, ніж на розвиток виробничої діяльності великих підприємств важкої індустрії.

Крім того, в перші роки НЕП'у для скорішого розвитку товарообороту треба було якнайскоріше випускати на ринок речі широкого споживання, щоб стимулювати піднесення товарності сільського господарства. Та вже року 1924-25 виробництво засобів виробництва, цебто група А, має більшу питому вагу, ніж група Б, хоч перевага її ще дуже й невелика.

В дальші роки починається одночасне швидке зростання зарозуміло обох груп — А і Б; з усім тим, група А у своєму розвитку випереджає групу Б. Якщо на початок відбудовного періоду продукція групи А забирала у всій продукції ценової промисловості України 40,6%, то вже на кінець цього періоду (1925-26 р.) питома вага її зростає до 47,9%.

Це безперервне зростання питомої ваги важкої індустрії було результатом проведення партією, з перших днів господарського будівництва, курсу на соціалістичну індустріалізацію країни.

„Єдиною, — казав т. Ленін ще в 1921 р., — матеріальною основою соціалізму може бути велика машинова індустрія, здатна зреорганізувати і рільництво“. Ця вказівка Леніна завсіди визначала основні шляхи розвитку нашої промисловості.

Відбудовний період на Україні почався, власне, з 1922 р. і був в основному завершений за 5 років — на 1927 р. 1921 р., перший рік після закінчення громадянської війни, був рік великого неврожаю. Це стало у великій перешкоді тому, щоб перейти до нормальної, мирної господарської діяльності, і треба було докласти в дальші роки величезних зусиль, щоб ліквідувати наслідки неврожаю і за максимального короткого часу відбудувати зруйноване імперіалістичною та громадянською війною господарство. Ці п'ять років відбудовного періоду були роки винятково високих темпів приросту продукції промисловості (див. табл. 4).

Темпи щорічного приросту продукції промисловости
України у відбудовному періоді

1922 р. у %/о до 1921 р.		1923-24 р. у %/о до 1922-23 р.		1924-25 р. у %/о до 1923-24 р.		1925-26 р. у %/о до 1924-25 р.	
У гуртовому обороті	У гурт. продукції	У гуртовому обороті	У гурт. продукції	У гуртовому обороті	У гурт. продукції	У гуртовому обороті	У гурт. продукції
145,3	143,5	147,1	146,6	142,8	126,4	176,9	167,7

В цій таблиці подаємо поруч темпи річного приросту як у гуртовій продукції, так і в гуртовому обороті. Обидва ряди стверджують те, що для відбудовного періоду характерні були винятково високі темпи приросту промислового виробництва. Здійснення цих велетенських темпів приросту дало можливість Х з'їздові КП(б)У в 1927 р. констатувати, що: „не зважаючи на несприятливі умови на початку відбудовного періоду та низку труднощів, що траплялися на шляху господарчого розвитку УСРР протягом минулого періоду, відбудовні процеси в народньому господарстві України, як і в усьому СРСР, на початку другого десятиріччя існування радянської влади в основному закінчилися. Таким чином, в другому десятиріччі ми вступаємо в новий період соціалістичного будівництва“.

Початок відбудовного періоду збігається з початком Неп'у. Вороги пролетаріату, в зв'язку з впровадженням Неп'у, почали сподіватися, що на основі розв'язування ринкових відносин стихійно відбуватиметься реставрація капіталізму в країні. Але партія більшовиків з самого початку впровадження Неп'у давала рішучу відсіч усім тим, хто дивився на Неп, як на шлях до реставрації капіталістичних відносин. Неп був застосований як політика, що згори приймає „не тільки відступ і допущення оживлення приватної торгівлі, допущення оживлення капіталізму при забезпеченні регулятивної ролі держави (початкова стадія Неп'у). На ділі Неп згори приймає, разом з тим, на певній стадії розвитку *наступ* соціалізму на капіталістичні елементи, *звуження* поля діяльності приватної торгівлі, відносно й абсолютне *скорочення* капіталізму, *ростущу* перевагу усупільненого сектора над сектором неусупільненим, *перемогу* соціалізму над капіталізмом (нинішня стадія Непу)“¹⁾.

Саме через те ми з самого початку Неп'у, зосередивши в руках пролетарської держави основні командні висоти народнього господарства, розвивали боротьбу за посилення ролі пляну в нашій економіці. Характерно, що майже одночасно з початком Неп'у Ленін підписав „основні положення організації Держпляну“ 1 квітня 1921 р. Борючись за посилення ролі пляну в нашій економіці ми завсіди розглядали плян не як передбачення стихійно-розвиваних закономірностей (шкідники-економісти Базаров, Громан), а як свідомий цілеспрямований вираз розширеного процесу репродукції соціалістичних продукційних відносин. Накреслюючи плян господарського будівництва, радянська влада цим самим установлює ті закономірності розвитку, за здійснення яких треба боротися, щоб забезпечити перемогу соціалізму. Тому плян ніколи не був у наших руках засобом пасивного „передбачення“, а завсіди був знаряддям активного діяння пролетарської держави на розвиток радян-

¹⁾ Політзвіт ЦК XVI з'їздові.

ської економіки в напрямку розширеної репродукції соціалістичних продукційних відносин.

Боротьба за плян означала боротьбу за подолання дрібнобуржуазної стихії.

Ця дрібнобуржуазна стихія ставила шалений опір, відстоюючи собі право на „розширену репродукцію“. Ленін через те на XI з'їзді партії застерігав, що „сьогодні на нас не наступають з зброєю в руках, і, проте, боротьба з капіталістичним суспільством стала в 100 разів жорстокіша і небезпечніша... Це є одчайдушна, люта, коли не остання, то близька до того—остання боротьба не на життя, а на смерть між капіталізмом і комунізмом“. Він закликав партію виразно вважати „дрібнобуржуазні економічні умови і дрібнобуржуазну стихію за головного ворога соціалізму у нас“.

Класова боротьба набрала жорстоких форм з перших же днів Неп'у на всіх ділянках господарського фронту. Зрозуміло тому, чому класовий ворог найрізноманітнішими методами пробував на пляновому фронті завоювати собі позиції, щоб не тільки не допускати подолання тієї дрібнобуржуазної стихії, а навпаки форсувати її розвиток, стимулюючи тим поширення капіталізму в країні. Відомий з процесу промпартії шкідник Базаров, кажучи про завдання пляну, твердив у 1922 р., що „треба допустити свободу ринку і капіталістичну конкуренцію... Для успішності роботи потрібні: тверда валюта і твердий юридичний правопорядок, певні законодавчі акти, без яких капітал не піде на роботу“¹⁾.

Як бачимо, Базаров пропонував у 1922 р. у нашій економічній політиці, у нашому плянуванні виходити з інтересів приватного капіталу, а не з інтересів соціалістичного будівництва. Разом з Базаровим і Громан, і Кондратьєв, і інші буржуазні економісти відстоювали ідею доконечности політики безперервного відступання перед капіталістичними елементами.

Але ці надії класового ворога на безперервне відступання у зв'язку із запровадженням Неп'у не мали під собою ніяких реальних підстав.

Ще на XI з'їзді РКП(б) Ленін заявив: „Відступ кінчився; діло тепер у перегрупованні сил. Ось директива, яку з'їзд має ухвалити“²⁾.

Це перегруповання сил партія зробила, і відбудовний процес у всьому народному господарстві, і в першу чергу в промисловості, продовжував розвиватися, не підпорядковуючись законам капіталізму, а на основі закономірностей, встановлених пляном соціалістичного будівництва. Саме завдяки цьому, саме завдяки принципіальним перевагам радянської системи господарства над капіталістичною системою нам удалось за небувало короткий час пройти шлях відбудування нашої промисловості.

Перехід од відбудовного в основному процесу до реконструкційного супроводився якісно новими зрушеннями в дальшому розвитку промисловості. Незадовго до скінчення відбудовного періоду в промисловості тов. Сталін так визначив це нове завдання, нову закономірність, якій треба було підпорядкувати розвиток промисловості в зв'язку з переходом до реконструкційного періоду: „Основне в промисловості,—говорив тов. Сталін,—полягає в тім, що вона вже підійшла до межі довоєнних норм, що дальші кроки в промисловості означають розгортання її на новій технічній базі, цебто нове переустаткування

¹⁾ Архів Держпляну, Економічна секція, протокол № 4 від 12-VII 1922 р.; цитую з книжки Струмліна „Проблеми планирования в СССР“, с. 39.

²⁾ Ленін, т. XVIII, ч. 2, с. 40.

нове будівництво заводів. Це справа дуже важка. Переступити чарез цей поріг, перейти від політики максимального використання всього того, що було у нас в промисловості, до політики будування нової промисловости на новій технічній базі, на базі нового будівництва заводів—такий перехід через цей поріг вимагає великих капіталів. Але як нестача капіталів у нас досить значна, то надалі наша промисловість розвиватиметься, мабуть, не такими великими темпами, якими вона розвивалася досі“ ¹⁾.

Труднощі початку реконструкційного періоду ускладнялися тим, що в той час, коли вся промисловість в 1925-26 р. уже перейшла до довоєнного рівня, такі галузі, як вугілля, руда, метал далеко ще відставали від довоєнного рівня (див. табл. 5).

Таблиця 5

Випуск продукції наприкінці відбудовного періоду порівняно з довоєнним рівнем—вугілля, металу й руди.

	Одиниця виміру	1912 р.	1925-26 р.	1925-26 р. у % до 1912 р.
Кам'яне вугілля	ман. тонн	21,4	17,3	80,8
Руда залізна	тис. тонн	5748,5	2403,4	41,8
Чавун	„ „	2828,5	1670,8	59,1
Сталь	„ „	2495,4	1543,0	61,7
Ваальцювання	„ „	2090,8	1362,2	65,2
Вся промисловість	—	—	—	106,8

Вступ у реконструкційний період, розгортання капітального будівництва і форсований розвиток усіх галузей промисловости вимагали максимального росту споживання металу й вугілля. Напруженість паливного й металевого балансів на початок реконструкційного періоду ускладняло ще й те, що в 1925 р. позначилось на Україні „відставання росту промисловости від росту сільського господарства, нестача в наслідок цього промтоварів“ ²⁾. Це означало, що треба було форсувати розвиток усіх галузей промисловости і насамперед с.-г. машинобудівництва, отже, значить в величезній мірі мало зрости споживання вугілля й металу.

Уже в кінці відбудовного періоду в зв'язку з велетенським ростом промисловости стала відчуватися нестача в кваліфікованій робочій силі. Навіть коли б ми відбудовували промисловість тільки в нормах довоєнного рівня, ця нестача кваліфікованої робочої сили теж відчувалася б, бо за ці роки частина кваліфікованих робітників була поставлена на провідну господарську, партійну й іншу роботу, частина їх загинула на фронтах імперіялістичної, а потім громадянської війни, і деяка, невелика частина, взагалі пішла з промисловости.

¹⁾ XIV з'їзд ВКП(б), stenografічний звіт, стор. 36.

²⁾ Резолюція IX з'їзду КП(б)У на доповідь т. Чубаря.

Ця нестача кваліфікованої робочої сили стала позначатися, а далі все гострішати в зв'язку з реконструкційними зрушеннями в промисловості та поширенням її за межі довоєнного рівня.

Бурхливий розвиток промисловості, розгортання капітального будівництва—все це ставило величезні вимоги перед транспортом, а тим часом стан транспорту на кінець відбудовного й початок реконструкційного періоду був до краю напружений. Основний капітал транспорту був дуже спрацьований і потребував ремонту й реконструкції, щоб не стати перед катастрофою.

Такі були ті головні труднощі, що ускладняли кінець відбудовного періоду та початковий етап реконструкційного періоду. Ці труднощі, як відомо, давали привід демагогічним виступам троцькістської опозиції, яка перетворилася на передовий загін контрреволюції. Саме в кінці відбудовного й на початку реконструкційного періоду троцькісти найзапекліше стали наступати на партію, намагаючись демагогічно використати труднощі нашого росту. Відомо також, що буржуазні економісти-шкідники (Базаров, Громан і інш.) серед цих труднощів пробували всіма способами довести неминучість безперервно загасної кривої в розвитку промисловості, зовсім ігноруючи соціалістичний характер нашої промисловості й усі переваги, пов'язані з природою радянської системи господарства. Те, що троцькісти заперечували соціалістичний характер нашої державної промисловості, заперечували по суті принципово відмінні від капіталізму закономірності розвитку радянського господарства—це фактично зближало їх з позицією Базарова та Громана, хоч вони й кричали про „надіндустріальні“ темпи.

Це виразно видно при зіставленні плану промислової п'ятирічки Освоку¹⁾, складеного під керівництвом т. П'ятова, що був тоді троцькістом, і фактичного виконання (див. табл. 6).

Таблиця 6

Промислова п'ятирічка Освок (п'ятова велика промисловість²⁾)

Р о к и	Плян Освоку	Продукція в млн. крб. в довоєнних цінах			Капітало-вкладення в млн. черв. крб.
		Абсол.	У $\frac{\text{о}}{\text{о}}\frac{\text{о}}{\text{о}}$ до 1924-25 р.	У $\frac{\text{о}}{\text{о}}\frac{\text{о}}{\text{о}}$ до попередн. року	
1924-25 р.		2460	100	—	—
1925-26 „		3205	130	130	935
1926-27 „		4168	169	129	1549
1927-28 „		5144	209	123	1454
1928-29 „		5923	241	115	1251
1929-30 „		6698	272	113	959
За 5 років		25138	—	—	6148

¹⁾ „Освок“ — Особлива нарада в справах репродукції основного капіталу при президії ВРНГ СРСР.

²⁾ Цифрові дані для цієї таблиці запозичені з книги С. Г. Струмиліна „Проблеми планування в СССР“.

Таблиця 6 (закінч.)

Роки	План Освоєу	Продукція в млн. крб. в довоєнних цінах			Капітало-вкладення в млн. черв. крб.
		Абсол.	У $\frac{0}{0}$ до 1924-25 р.	У $\frac{0}{0}$ до попередн. року	
Фактичне виконання за ці ж роки					
1924-25 р.		3018	100	—	426
1925-26 "		4113	139	39	930
1926-27 "		5034	167	19	1193
1927-28 "		6189	205	23	1539
1928-29 "		7659	254	23	1676
1929-30 "		9480	315	24	2917
		32575	—	—	8258

Таблиця сама за себе промовляє. Троцькісти, виставляючи себе за „єдиних“ оборонців індустріалізації, запроєктували були п'ятирічку, яка передбачала загасну криву приросту продукції з року на рік. Уся п'ятирічка Освоє'у фактично була перевиконана уже за 4 роки— в 1928-29 р.

Але зате характеристичним для троцькістів було те, що вони відстоювали нездійснене напруження в частині капіталовкладення в перші роки, зовсім не зважаючи реального стану речей, орієнтуючись на значне підвищення видавних цін і ігноруючи проблему змички з середняком.

Партія, давши більшовицьку аналізу всім труднощам, зв'язаним з вступом у реконструкційний період, геть відкинувши мотлох троцькістської платформи та „проорокування“ буржуазних економістів, і далі вперто боролася за соціалістичне будівництво, за індустріалізацію країни на основі ленінської політики.

Ще XIV з'їзд партії з особливою силою підкреслив, що в галузі економічної політики СРСР треба держати курс на індустріалізацію країни на розвиток продукування засобів виробництва та утворення резервів для економічного маневрування¹⁾.

Відповідно до цього генерального настановлення і йшов розвиток промисловості у реконструкційний період. Від 1925-26 р. по 1931 р. продукція промисловості України, підлеглої Наркомважпрому, Наркомліспрому, Наркомлегпрому і Наркомпостачання виросла в 2,6 рази. Це зростання відбувалося в умовах гігантського збільшення та поновлення основних фондів промисловості.

Якщо в 1925-26 р. основні фонди цієї групи промисловості мали вартість в 1.633.940 тис. крб., то вже в 1931 р. відбудовна вартість їх дорівнювала 2.795.119 тис. крб., отже зросла в 2 з лишком рази. Понад половину (58,9%) основних фондів усієї промисловості²⁾, що діяли в 1931 р., введено було в експлуатацію вже після 1-X 1925 р. Найбільша реконструкція основних фондів була переведена у важкій промисловості, де відсоток поновлених основних фондів досяг на 1-І-1932 р. 65,5%. Виходить, що вже в 1931 р. більшість дійових фондів промисловості являли собою не результат відновлення довоєнного рівня, а результат гігантських капіталовкладень, зроблених радянською владою.

¹⁾ Резолюція XIV з'їзду ВКП(б) на звіт ЦК.

²⁾ Відбудовна вартість основних фондів всієї промисловості, дійових в 1931 р., дорівнювала 2.999.250 тис. крб.

Тверде проведення політики індустріалізації країни мало наслідком те, що продукція групи А (засоби виробництва) зросла за ці роки в 3,1 рази.

Не зважаючи на ряд великих труднощів, серед яких відбувалася реконструкція промисловості України, не зважаючи на те, що 2 роки підряд (1927-28 і 1928-29) Україну спостигав недорід, тяжко відбившись на всьому народньому господарстві,—з усім тим, промисловість України рік-у-рік давала такі темпи зростання, які зовсім неможливі в країнах капіталізму. Це бачимо з нижченаведеної таблиці.

Таблиця 7

Приріст гуртової продукції ценової промисловості УСРР за роки 1926-27—1931

(у $\frac{0}{100}\%$ до попереднього року)

1926-27 до 1925-26	1927-28 до 1926-27	1928-29 до 1927-28	1930 до 1928-29	1931 до 1930
113,9	124,6	117,6	138,2	118,0

За довоєнних років ні одна з капіталістичних країн Європи не давала пересічного приросту більш як у 5,5 $\frac{0}{100}$. Років же післявоєнних найбільший пересічний річний приріст промислової продукції досягав тільки 4,9 $\frac{0}{100}$ (Франція). У ПАСШ максимальний пересічний річний приріст до війни був 8,5 $\frac{0}{100}$, а після війни 5,3 $\frac{0}{100}$. Максимальний приріст у довоєнній російській промисловості (за роки 1900—1913) був 8,8 $\frac{0}{100}$ ¹⁾.

Починаючи з 1928-29 р., промисловість розвивалася відповідно до директив, даних у п'ятирічному плані, виконуючи п'ятирічку за 4 роки.

2. Розв'язання проблеми „хто — кого“

Досі ми висвітлювали колосальні кількісні зрушення, що сталися в промисловості України за роки диктатури пролетаріату. Проте, цей кількісний ріст продукції та основних фондів, бувши наслідком соціалістичної природи нашої господарської системи, так само є й причиною виняткових якісних зрушень.

Кожен робітник, кожен колгоспник, глянувши на той шлях, що пройшла наша промисловість за роки революції, легко може помітити, що у нас промисловість не просто собі виростала кількісно. Зміна кількості завжди має в собі перехід у нову якість. І навпаки, знов здобута в процесі розвитку якість промисловості завжди давала дальше кількісне зростання її.

Одним із перших актів диктатури пролетаріату була націоналізація великої промисловості — передача її у власність пролетарській державі. Зосередивши в своїх руках основні командні висоти, радянська влада мусила була в перший період Неп'у допустити існування приватного сектора в промисловості. Закріплюючи економічні позиції державної та кооперативної промисловості і розвиваючи плянове начало в радянській економіці, в процесі запеклої класової боротьби, були витиснені капіталістичні елементи з промисловості, так, що вже в 1930 р. питома вага приватного сектора в усій так званій ценовій промисловості становила 0,04 $\frac{0}{100}$, а в 1931 р. приватного сектора і зовсім уже не стало.

На початку реконструкційного періоду промисловість приватного сектора виявляла тенденцію абсолютно зростати. Давши в 1922 р.

¹⁾ Дані про пересічний приріст у капіталістичних країнах і в царській Росії взято з журналу „Народное Хозяйство“ за 1932 р., стор. 13—14.

28,8 млн. крб.¹⁾ гуртового обороту, промисловість приватного сектора в 1925-26 р. мала гуртовий оборот в 113,4 млн. крб. Отже з 1922 по 1925-26 р. ця промисловість зросла майже в 4 рази. Однак, якщо простежити за питомою вагою приватної промисловості у всій промисловості України за ці роки, то побачимо, що до 1924-25 р. вона мала тенденцію зростати, але, з 1924-25 р. починає хутко спадати аж доки приватна промисловість зовсім на витискується з так званої цензової промисловості в 1930 р. (див. табл. 8).

Таблиця 8

Динаміка питомої ваги приватної промисловості України

(у % до загального гуртового обороту)

1922 р.	6,91	1927-28 р.	0,65
1922-23 р.	8,69	1928-29 р.	0,28
1923-24 р.	9,19	1930 р.	0,04
1924-25 р.	5,79	1931 р.	0,00
1925-26 р.	4,30	1932 р.	0,00
1926-27 р.	1,64		

Боротьба з капіталістичними елементами в промисловості була жорстокою класовою боротьбою. Приватник уперто не хотів здавати своїх позицій. Агентура приватного капіталу як отчизного так і чужоземного, що проникла в наші плянові органи, намагалася максимально сприяти зростанню приватного капіталу, часом у скритому вигляді, а часом відкрито, „доводячи“ переваги приватно-капіталістичної системи господарства. В цьому розумінні цікавий виступ одного з пізніших шкідників інж. Гартвана в Держпляні. „Колись, — зухвало заявляв Гартван — управитель заводу, директор знав свого господаря і дорожив інтересами промислового підприємства та інтересами свого господаря. А тепер, скажіть, будь ласка, адже держава взяла в свої руки підприємства; вона — господар, а чи знає директор свого господаря — державу? Чи шильнує він її інтересів? Профспілки, заводські комітети втручаються в промислове господарство і заваджають його поставити так, як слід... Нащо душити приватні підприємства? Адже вони допомагають... державному капіталізму... Отож я й кажу: дайте можливість промисловості в здоровій обставі працювати“.

Капіталістичні елементи в країні, міжнародня буржуазія і її агенти в плянових органах всяких заходів уживали до того, щоб створити цю „здорову обстанову“ для росту капіталізму. Посилено пропоновано послаблення монополії зовнішньої торгівлі, притягнення на кабальних умовах чужоземного капіталу, без допомоги якого нібито не можна було розвивати великої промисловості.

Усі пам'ятають, що й троцькісти в своїй „індустріалізаторській“ програмі відстоювали konieczність притягнення чужоземного капіталу на умовах, що підточували б основи диктатури пролетаріату. Не затерлися ще в пам'яті теорії правих опортуністів про „рівновагу секторів“, про „вільний“ розвиток продуктивних сил навіть коштом росту куркульсько-капіталістичних елементів.

¹⁾ Через брак даних про динаміку гуртової продукції по соціальних секторах ми наводимо дані про динаміку гуртового обороту в цінах 1926-27 р.

Партія подолати шкідництво і контрреволюційний троцькізм, викрила правий опортунізм і на основі неухильного проведення ленінської генеральної лінії добилася повної перемоги соціалізму над капіталізмом у розв'язанні ленінського питання „хто—кого“.

Витиснення приватника з промисловості супроводилося, з одного боку, гігантським зростанням державної промисловості, а з другого — процесом кооперування кустарів та ремісників і зростанням промислової кооперації.

Державна промисловість, промисловість послідовно соціалістичного типу, зросла за період 1921-1931 р.р. в 17 разів. Питома вага її зросла від 87,5% в 1922 р. до 90,9% в 1931 р.

Процес хуткого зростання кооперативної промисловості не тільки характеризує собою побільшення промисловості, але, і це найголовніше, він являє процес соціалістичного переробу дрібних кустарів та ремісників.

В 1931 р. гуртовий оборот кооперативної промисловості в цінах відповідного року становив вже 1,018 млн. крб. Якщо в 1925 р. система промкооперації охоплювала лише 33,279 чол., то на 1-І 1932 р. число кооперованих досягло вже 347.617 чол. За 7 років більш як удесятеро зросло число кооперованих.

Зростання соціалістичної промисловості сприяючи індустріялізації країни та соціалістичній реконструкції всього народного господарства, привело до того, що проблему „хто — кого“ розв'язано остаточно на користь соціалізму.

На XVI з'їзді ВКП(б) тов. Сталін, підсумовуючи розвиток промисловості, говорив: „Як бачите, капіталістичні елементи великої промисловості уже пішли на дно.“

Ясно, що питання, „хто — кого“, питання про те, чи соціалізм переможе капіталістичні елементи у промисловості, чи вони переможуть соціалізм — уже в основному розв'язано на користь соціалістичних форм промисловості. Розв'язано остаточно і безповоротно¹⁾.

Так вождь партії підсумував боротьбу соціалізму з капіталістичними елементами в промисловості всередині 1930 р. Кінець 1930 р. і 1931 рік були періодом дальшого зміцнення соціалістичних форпостів диктатури пролетаріату, велетенського зросту суцільної колективізації і переведення на цій базі ліквідації куркульства як класу.

В наслідок настирливого проведення генеральної лінії партії, при рішучій боротьбі зі всякими проявами ухилів, і в першу чергу з правим ухилом, як головною небезпекою на даному етапі, країна рад домоглася в 1931 р. в основному вивершити фундамент соціалістичної економіки.

Це означає, що ленінське питання „хто — кого“ розв'язане повністю і безповоротно проти капіталізму, на користь соціалізму як у місті, так і на селі.

Розв'язання питання „хто — кого“ на користь соціалізму зовсім не означає ще припинення класової боротьби і переходу на шлях мирного „плавного“ розвитку. Класовий ворог, конаючи, проявляє виключну жорстокість. Класова боротьба набирає найрізноманітніших форм. Розкуркулений куркуль не перестав бути ворогом радянської влади, а навпаки ще більше лютує. Проникаючи різними шляхами на завод, в колгосп, він старається на кожному кроці шкодити соціалістичному будівництву. Куркуль, розставляючи свої тенета, намагається впливати на одноосібника, колгоспника, робітника. Досвід проведення хлібозаго-

¹⁾ Сталін. Доповідь на XVI з'їзді, стенографічний звіт, стор. 27.

тивель та посівної кампанії яскраво свідчить про те, який шалений опір в найрізноманітніших формах проявляє класовий ворог у боротьбі проти радянської влади.

Ліквідація безробіття — найбільше завоювання Жовтневої революції. Разом з тим не можна забувати, що в зв'язку з ліквідацією безробіття серед робітників в наші підприємства й установи проникають часом класово ворожі нам елементи. З другого боку, у будівництво соціалізму включаються все нові мільйони трудящих, які ще не вижили дрібнобуржуазних пережитків. Крім того, не можна забувати, що світова буржуазія, маючи тут своїх агентів, максимально допомагає капіталістичним елементам у їх боротьбі проти радянської влади.

Усе це говорить про те, що з розв'язанням питання „хто — кого“ на користь соціалізму класова боротьба далеко не припинилася. Буржуазні впливи проникають і будуть ще проникати не тільки в колгоспи, але й на фабрики й заводи. Класовий ворог має своїх агентів і ще довго буде їх мати по найрізніших ділянках соціалістичного будівництва і в самій партії¹⁾.

Тому цілком очевидно що боротьба з опортунізмом, як виразом буржуазного впливу на пролетаріат і трудящих, повинна весь час бути в центрі уваги нашої партії. При цьому „оскільки основне завдання (другої п'ятирічки. — Н. Л.) є цілковита ліквідація капіталістичних елементів, остільки і надалі права небезпека буде основною небезпекою для партії“ (Молотов).

3. „Догнати й перегнати“

Один з найважливіших принципів розвитку соціалістичної індустріалізації — це боротьба за максимальне звільнення від чужоземної залежності. Основна умова звільнення нашого господарства від чужоземної залежності — є реалізація гасла: „догнати й перегнати“ з технічно-економічної сторони передові капіталістичні країни.

Ще у вересні 1917 р., напередодні Жовтневої революції, у брошурі „Загрозлива катастрофа і як з нею боротися“ Ленін писав: „Революція зробила те, що за декільки місяців Росія своїм політичним ладом догнала передові країни. Але цього мало. Війна невблаганна, вона ставить питання з нещадною гостротою: або загинути, або ж догнати передові країни й перегнати їх також економічно“²⁾.

Вся історія диктатури пролетаріату за минулі 15 років не раз стверджувала ці Ленінові слова. Хижаки світового імперіялізму не раз уже гострили свою зброю, щоб напасти на країну рад. Готуючі інтервенцію, вдавалися до всяких способів — від економічної блокади, залякування відмовою в кредитах і інших способів економічного натиску до Горгулівських пострілів. Якщо нам досі вдається ще вберегти СРСР від нападу об'єднаного фронту капіталістів, то одною з найважливіших причин цього є велетенський зріст нашого соціалістичного господарства, нашої господарської міцності, зріст, що супроводиться все більшим звільненням від чужоземної залежності.

Як же промисловість України у своєму розвитку приймала участь у здійсненні гасла „догнати й перегнати“ та боролася за звільнення від чужоземної залежності?

Нижчеподана таблиця яскраво ілюструє, як СРСР швидкими кроками наздоганяє передові капіталістичні країни.

¹⁾ Молотов, Доповідь на XVII партконференції.

²⁾ Ленін, т. XIV, ч. II, стор. 213 вид. 1925 р.

Таблиця

Р о к и	Видобуток вугілля в СРСР у % до видобутку вугілля в:						Продукція чавуну в СРСР у % до продукції чавуну в:					Продукція сталі в СРСР у % до продукції сталі в:			
	ПАСШ	Англії	Німеччині	Франції	Польщі	Видобуток нафти в СРСР у % до видобутку нафти в ПАСШ	ПАСШ	Англії	Німеччині	Франції	Бельгії	ПАСШ	Німеччині	Франції	Англії
1929 р. (січень)	6,3	14,7	25,0	76,2	83,4	9,3	9,7	59,3	31,0	37,6	96,9	8,8	27,3	47,9	51,6
1932 р. (січень—березень)	19,4	31,7	66,7	150,2	262,0	19,7	59,3	153,3	153,8	105,0	199,6	34,2	112,6	100,2	104,2

В 1929 р. видобуток вугілля в СРСР становив лише 6,3% до видобутку в ПАСШ; в 1932 р. цей відсоток піднявся вже до 19,4%. В 1932 р. (перший квартал) СРСР уже дає $\frac{2}{3}$ німецького видобутку вугілля, тим часом як в 1929 р. він давав тільки $\frac{1}{4}$. Такі країни як Франція й Польща лишилися в 1932 р. уже далеко ззаду СРСР у видобутку вугілля, а в 1929 р. вони були йшли ще попереду. На четверте місце в світі вийшов СРСР у видобутку вугілля в 1932 р.

Таку ж, примірно, маємо картину і з виробництвом металу. У виробництві чавуну та сталі СРСР в 1932 р. уже випередив Англію, Німеччину і Францію. В 1913 р. Росія у витопленні чавуну стояла на п'ятому місці в світі, в 1932 р. СРСР став на другому місці. За роки революції, надто за останні роки, наші підприємства засвоїли виробництво ряду нових видів продукції, раніш імпортованих з-закордону.

В різних частинах СРСР розвиваються нові галузі виробництва — тракторбудівництво, хемічне машинобудівництво, виробництво алюмінію, синтетичного кавчуку, варстатобудівництво, виробництво будмеханізмів і т. д.

Ми засвоїли виробництво потужних підземних кабелів, засвоїли турбобудівництво, дизелебудівництво. Організовано виробництво блюмінгів, розливних машин, підіймальних механізмів, агломераційної та електротехнічної апаратури, виробництво крекінгів та свердлового устаткування для нафтової промисловості і т. д.

Цей перелік нових виробництв, засвоєних уже в СРСР, що звільняють країну пролетаріату від технічно-економічної залежності від країн капіталізму, — можна було б ще набагато продовжити. Але й цих прикладів досить для того, щоб переконатися в тім, як далеко пішов СРСР на шляху реалізації гасла „догнати й перегнати“.

Поступ нашої промисловості на шляху звільнення від чужоземної залежності яскраво ілюструється запровадженням нашого радянського устаткування в промисловість, що видно з такої таблиці.

Запровадження радянського устаткування у промисловість України ¹⁾

Роки, коли встановлено устаткування	Радянське устаткування у % до всього устаткування
До 1900 р.	19,5
„ 1901—1907 р.	29,9
„ 1908—1913 „	27,7
„ 1914—1917 „	27,4
„ 1918—1922 „	39,8
„ 1923—1927 „	36,5
„ 1928 р.	37,7
„ 1929 р.	50,7
„ 1930—1931 р.	45,3
„ 1932 (на 10-IV)	54,0
Разом дійового устатков. в 1932 р.	37,6

Як видно з цієї таблички, 4/5 усього металообробного устаткування, встановленого в промисловості України до 1900 р., було імпортоване. В 1914 р. процент свого устаткування збільшився лише до 27,7%, а за роки революції, завдяки швидкому зростанню в СРСР молодій верстато-будівельній промисловості, радянське устаткування все більше починає витискувати імпортне, досягаючи на початку 1932 р. 54% усього встановленого в першому кварталі устаткування.

Розвиток нових галузей промисловості, запровадження нових видів виробництва та новітніх досягнень передової техніки — це все характерні риси, що відзначають розвиток нашої промисловості, особливо за останні роки. XVII Всесоюзна партконференція ВКП(б) відзначила, що „за минулий період нашу важку промисловість поставлено твердо на ноги і тим самим утворено власну базу для завершення реконструкції всього народного господарства — базу соціалістичної великої машинної індустрії. За останні роки розгорнулося будівництво нових підприємств, і уже утворено підприємства, по деяких галузях промисловості, які залишають позаду себе рівень європейської техніки“.

Ці величезні успіхи, що їх ми досягли в процесі соціалістичного будівництва, не повинні, однак, закружити голову.

У боротьбі за здійснення гасла „догнати й перегнати“ партії доводилось боротись як з опортуністами справа і „зліва“, так і з шкідниками.

Цілком очевидно, що реалізація гасла „догнати й перегнати“ передусім розв'язується темпами росту соціалістичної промисловості, і в першу чергу промисловості, що виробляє засоби продукції. Темпи росту соціалістичної індустріалізації країни визначають собою темпи звільнення від чужоземної залежності, а значить і темпи розв'язання проблеми „догнати й перегнати“.

Процес промпартії виявив ті методи, якими шкідники намагались здержати темпи розвитку соціалістичної промисловості, виступаючи в ролі „оборонців“ „реальних“ плянів і „оборонців“ інтересів селянства. Але й опортуністи всередині партії боролися проти здійснення швидких

¹⁾ Мова йде про устаткування, що діяло в 1932 р.

темтів індустріялізації і значить швидких темтів звільнення від чужо-земної залежності. Тов. Сокольников, наприклад, при обміркуванні проблем п'ятирічки, заявляв у 1927 р.: „Виходить так, що ми мусимо в такий, дуже короткий термін виробляти все, що потрібно, самі. Коли б ви поставили таке завдання хай на 20—25-річний термін, може протягом 25 років якось до цього можна було б підійти. Але коли ви хочете, щоб за 5 років до цього підійти дуже близько, це значить накладати такий тягар на наше господарство, якого воно ви-держати не може“.

У боротьбі проти шкідництва, у боротьбі проти всяких видів опортунізму партія добила величезних успіхів у справі розвитку соціалістичної індустріялізації країни невидано-швидкими темпами. Цим були забезпечені величезні досягнення і в розв'язанні справи — до-гнати й перегнати в технічно-економічному відношенні передові ка-піталістичні країни.

Технічно-економічна відсталість СРСР, що дісталась нам у спад-щину від усієї історії нашої країни, ще не ліквідована. Безперечно, за ці роки зроблено величезний поступ в напрямі ліквідації цієї відста-лости. Безперервне зростання промисловости у нас і стрімголове па-діння її, в зв'язку з поглибленням кризи, в капіталістичних країнах — зблизило розрив між рівнем технічного розвитку передових капіталі-стичних країн і СРСР.

Однак, це ні в якій мірі не може нас заспокоювати. Наші досяг-нення це ще тільки початок боротьби за реалізацію гасла „догнати й перегнати“... „Ми підемо, — говорив тов. Сталін, — на всіх парах шля-хом індустріялізації до соціалізму, залишаючи позаду нашу одвічну „расейську“ відсталість. Ми стаємо країною металевою, країною авто-мобілізації, країною тракторизації. І коли ми посадимо СРСР на авто-мобіль, а селян на трактор — нехай спробують наздогнати нас шановні капіталісти, що пишаться своєю „цивілізацією“. Ми ще побачимо, які з країн можна буде тоді „визначити“ як відсталі, і які — як передові“¹⁾.

4. Вугілля й метал — база індустріялізації

Розв'язання проблеми „хто — кого“ в промисловості на користь соціалізму, успішний перебіг реалізації гасла „догнати й перегнати“ — було наслідком неухильного проведення партією лінії на розвиток со-ціалістичної індустріялізації. За вихідну матеріальну базу для індустрі-ялізації завжди були вугілля й метал, без чого не могли б набрати такого розвитку ні машинобудівництво, ні інші галузі промисловости. Ми вже казали вище, що ще в кінці відбудовного періоду відчувалося сильне напруження в паливо та метало-бальнях. За минулі роки реконструкції ці галузі промисловости зробили великий поступ уперед. Замість 17,3 млн. тонн вугілля, добутих у Донбасі в 1925-26 р., ми-нулого року (1931 р.) добуто вдвоє більше — 35,8 млн. тонн., а за 10 місяців 1932 р. добуто вже 32,8 млн. тонн.

Цей стрибок видобутку становить собою як результат колосальної технічної реконструкції, зробленої у вугільній промисловості за ці роки, так і наслідок творчої активності робітників — наслідок росту соціалістичного змагання та ударництва. Основний шлях технічної ре-конструкції вугільної промисловости є механізація. До революції в Донбасі механізований видобуток становив у загальному лише 1%. Уже у відбудовному періоді питома вага механізованого видобутку стала з року на рік зростати. Найактивніше розвивався процес меха-

1) Сталін. „Питання лєнінізму“, вид. „Пролетар“ 1932 р., стор. 412.

нізації з 1928-29 р. Становлячи в 1928-29 р. 24,4% у всьому видобутку вугілля, питома вага механізованого видобутку зросла в 1931 р. до 64,9% і в 1932 р. до 70,0%. Отже на цей час основну масу вугілля в Донбасі добуваємо механізованим способом.

Цей зріст питомої ваги механізованого видобутку стався в наслідок величезних капіталовкладень у вугільну промисловість. В результаті цих капіталовкладень відбудовна вартість основних фондів зросла від 264.608 млн. крб. в 1925-26 р. до 484.936 млн. крб. в 1931 р.

Більш як дві третини (69,9%) усіх основних фондів, що діяли в 1931 р., введено в експлуатацію після 1-X 1925 р. Це означає, що від старого Донбасу залишилось менш як одна третина. У вирішальній його частині Донбас за революцію поновив свої основні фонди.

З року на рік більшало зарубних машин, конвеєрів, скреперів і інших механізмів, що обертали відсталі шахти з найтяжчою ручною працею на виробничі підприємства, де провідне місце належить робітникам біля механізмів. В 1924-25 р. у Донбасі в роботі було 39 важких зарубних машин, 2 легкі, 24 конвеєри і 8 скреперів. На 1931 р. картина насиченості Донбасу механізмами вельми змінилася: пересічно-місячне число важких зарубних машин у роботі зросло до 701, легких до 95; конвеєрів в кінці 1931 р. було 1.130, скреперів—394 і т. д. В 1932 р. відбувається даліше насичення Донбасу механізмами. Поширення механізмів у Донбасі відбувалося як за рахунок імпорту, так і від зростання радянського виробництва гірничозаводського устаткування.

Виробництво зарубних машин на Україні зросло від 8 шт. за весь 1927-28 р. до 285 в 1931 р. Заводи, що виробляють гірничозаводське устаткування, за останні роки великою мірою реконструйовано і обличчя їх змінилося, бо їм довелося засвоїти зовсім нові види виробництва, раніш імпортовані з-закордону. Приміром, завод „Світло шахтаря“ (Харків) з продукції, виробленої в першій половині 1932 р., 85,5% засвоїв тільки за останні 5 років (1927—1932 р.р.). На Горлівському заводі збудовано великий новий цех врубових машин.

Та не тільки в зростанні числа механізмів виявилась реконструкція вугільної промисловості та поновлення її основних фондів. За роки революції введено в експлуатацію 71 нових шахт. Разом з тим відбувся і процес концентрації у вугільній промисловості. В 1926-27 р. ще 39,9% усього видобутку вугілля українського Донбасу припадало на шахти з продукційністю до 100 тис. тонн. В 1932 р. питома вага цих шахт уже спала до 5,0%. Зменшується також питома вага шахт з продукційністю від 100 до 200 тис. тонн. (від 36,9% в 1926-27 р. до 33,06% в 1932 р.). Зате все більше завойовують собі місце великі шахти з продукційністю від 200 і більше тонн. Починаючи від 1931 р., швидко зростає вага шахт з продукційністю понад 500 т. тонн.

Це характеризує особливості соціалістичного розвитку вугільної промисловості. Тільки за диктатуру пролетаріату, за відсутності капіталістичної конкуренції між окремими шахтами та рудоуправами і можливий був такий швидкий поступ концентраційного процесу у вугільній промисловості.

Величезне зростання матеріально-технічної бази Донбасу супроводилося прищепленням нових метод роботи (тов. Карташова і інш.), безперервним зростанням кількості зайнятої робочої сили. Число зайнятих робітників у Донбасі зросло від 1925-26 р. по 1931 р. на 42,5%. Характерна особливість соціалістичної реконструкції Донбасу—це велика зміна житлово-побутових умов робітників. За матеріалами 76 шахт, вартість житлового фонду зросла майже в 2 $\frac{1}{2}$ рази. Безперервно збільшувалася й заробітна плата. Невпинно наростає творча

виробнича активність робітників вугільної промисловости, шириться соцзмагання й ударництво.

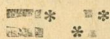
Усі ці фактори привели до величезного збільшення видобутку вугілля. Коли б „старі хазяїни“ глянули тепер на „свої старі“ шахти, де проведено велетенську реконструкцію за роки революції, то навряд чи могли б вони їх упізнати. Та сама шахта, що в 1914 р. давала пересічно 98 тис. тонн, дає в 1931 р. 157 тис. тонн — на 60% більше.

Такі основні досягнення кам'яновугільної промисловости України за 15 років диктатури пролетаріату.

Не зважаючи на ці досягнення, становище з вугіллям в нашій країні на XV роковини Жовтня все ще напружене.

Здійснення реконструкції всього народного господарства, категорична потреба в хутких темпах зростання промисловости вимагають все більше і більше вугілля. Протягом 15 років радянської влади пролетаріат різних наших промислових велетнів не раз звертався до гірників Донбасу з закликом ще вище піднести видобуток вугілля. Можливості для ще більшого розвитку свого видобутку Донбас має. *Величезне розширення його матеріально-технічної бази і збільшення кількості робітників створило всі потрібні передумови для того, щоб ще більшими та швидшими кроками могла йти вперед кам'яновугільна промисловість.*

Низька продукційність праці, розриви в ступеню механізації окремих процесів, часті „неполадки“ та ламання механізмів, недостатня продукційність зарубних машин і інших механізмів, слаба технічна підготовленість основної маси робітничих кадрів і недостача інженерно-технічних кадрів у шахтах, недобита ще до краю зрівнялівка та знеособка — усі ці вади, що гальмують успішний розвиток кам'яновугільної промисловости, треба подолати за максимально короткий час.

Недавній вересневий пленум ЦК ВКП(б) прикував увагу всієї партії і всіх трудящих Радянського Союзу до справи розвитку *чорної металургії*. „Завдання, покладені на чорну металургію на найближчі роки корінна перебудова всієї технічної її бази, пуск в експлуатацію ряду найбільших у світі заводів та агрегатів, безперервне піднесення її продукції на мільйони тонн чавуну й вальцювання на рік, — ці завдання такі великі, такі складні й відповідальні, що вони вимагають не тільки ударної роботи всіх працівників чорної металургії — робітників, інженерів і господарників, але й величезної допомоги їм від усієї партії“ ¹⁾ Протягом усього періоду, відколи існує диктатура пролетаріату, партія завжди приділяла виключну увагу розвитку чорної металургії. Утворення власної потужної металургійної бази становить невідмінну умову успішного здійснення індустріалізації.

Ми вже говорили за те, що на початок реконструкційного періоду виробництво чорної металургії ще не досягло свого довоєнного рівня. Тільки в 1928 р. чорна металургія України переступила через довоєнний рівень. Це загання відбудовного процесу в металургії пояснюється тим надзвичайно великим зруйнуванням, що його зазнали металургійні заводи за часи громадянської війни, великою спрацьованістю устаткування і надмірною трудністю відновити виробничу діяльність заводів. Через надмірну спрацьованість, застарілість та зруйнованість устаткування заводів — в процесі їх відбудування доводилося концентрувати виробництво на більш життєздатних підприємствах. На ті заводи, що помалу вступали в роботу, доводилось перекидати з інших заводів, які стояли

¹⁾ Резолюція вересневого пленуму ЦК ВКП(б) 1932 р. на доповідь т. Орджонікіде.

ще в консервації, не тільки матеріали, але й потрібне устаткування (повітропродувки, казани, крани, електромотори тощо). Коли ж треба було пускати законсервовані заводи, устаткування з яких було перекинуте, це вельми затримувало розвиток виробництва на цих заводах. Треба було робити чималий капітальний ремонт, потрібні були великі вкладення і довгий ремонт. Напруженість паливного балансу також гальмувала розвиток чорної металургії.

Не зважаючи на всі ці труднощі, чорна металургія на XV роковини Жовтня прийшла з величезними досягненнями. Пленум ЦК ВКП(б) констатував: „У розвитку чорної металургії досягнуто великих успіхів. Наново утворено на основі передової техніки коксову промисловість (введено в роботу 17 нових батарей коксових печей, потужністю на 4 млн. тонн) і незабаром мають бути пущені ще 6 батарей потужністю на 1,7 млн. тонн коксу.

На дійових заводах Півдня цілком поновлено повітродувне господарство. Перебудовано ряд доменних печей і збільшено їхню продукційність. Збудовано й пущено нові потужні домни на Макіївському заводі, на Дзержинці, на Керченському заводі. Напередодні пуску великої потужності домни на заводі ім. Ворошилова. Набагато просунуто вперед глибоку реконструкцію дійових заводів півдня: монтується новий мартенівський цех і перший радянський блюмінг продукційністю на 1 млн. тонн у Макіївці; монтується новий мартенівський цех і другий радянський блюмінг такої ж самої потужності на Дзержинці. В центрі напередодні пуску нова велика доменна піч на Косогорському заводі, нові мартенівські печі на Вискунському заводі, провадиться глибока реконструкція „Електросталі“ і закінчується реконструкція „Красного Октябра“.

На Уралі почато реконструкцію ряду заводів та перевід їх на виробництво якісного металу.

Широким фронтом розгорнуто будівництво нових металургійних заводів: Магнетогорського, Кузнєцького, Ново-Тагільського, Запоріжсталі, Озівсталі, Криворізького, Тульського і Липецького. Вже пущено перші домни на Магнетній і в Сталіному; монтують домни на Озівсталі, Запоріжсталі, на Криворізькому заводі і в Тулі.

Почали ставати в роботу мартенівські печі і напередодні пуску блюмінг та рейкобалочний верстат на Кузнєцькому заводі. Форсовано монтується мартенівський цех та блюмінг на Магнетній. Напередодні пуску цехи інструментальної сталі та феростопів на Запоріжсталі.

В результаті всієї цієї роботи за минулий після XVI партз'їзду період перебудовано із збільшенням їхньої потужності 8 доменних печей; пущено 12 нових доменних печей, з них 9 в 1932 р., в тім числі 6 понадпотужних печей американського типу; пущено 20 нових мартенівських печей; будують і вже почали монтувати 16 доменних печей, десятки нових мартенів і 4 великої потужності блюмінги. Крім того, будують ряд нових трубних цехів і заводів (Маріюпіль, Таганрог, завод ім. Лібкнехта, Вискунський завод, Первоуральський завод і Нікопільський завод).

У великому масштабі утворюється виробництво якісної сталі для нових галузей машинобудівництва (автотракторної, авіаційної, інструментальної тощо). Налагоджено масове виробництво хромоніклевих, вольфрамистих та хромистих сталей, хуткорізної сталі, неіржавих, жаротривких і кислототривких сталей, шарикопідшипникових сталей, магнетних та антимагнетних сталей, трансформаторного й динамового заліза, різних марок інструментальної сталі і масове виробництво калібрового металу. В 1932 р. якісних сталей має бути випущено 530 тис. тонн проти 330 тис. тонн в 1931 р. та 100 тис. тонн в 1928-29 р.

На Челябінському заводі налагоджено виробництво феростопів, що їх раніш довозили з - за кордону¹⁾.

Максимального рівня витоп чавуну на Україні дійшов в 1930 р., коли витоплено було 3,5 млн. тонн проти 2,8 млн. тонн в 1912 р. В 1931 р. металургійні заводи робили гірше і дали тільки 3,3 млн. тонн. В 1932 р. уже на 20 жовтня витоплено чавуну майже стільки, скільки за весь 1931 рік (3,2 млн. тонн). За весь 1932 р. металургійні заводи України мають дати чавуну далеко більше, ніж минулого року. Ми вже зазначали, що у витопленні чавуну СРСР став зараз на другому місці в світі, замість п'ятого в 1923 р.

Основну масу чавуну витопляють зараз старі домни. Однак, обличчя цих „старих домен“ за роки революції чисто відмінилось. Завдяки реконструкції набагато збільшився корисний об'єм старих печей, що збільшує витоплення чавуну.

Візьмімо, приміром, піч № 3 на заводі ім. Дзержинського. Проти 1913 р. корисний об'єм її в 1932 р. збільшився на 278 куб. метр. На цьому ж заводі об'єм печі № 6 збільшено на 134 куб. метр. На заводі ім. Петровського корисний об'єм печі № 3 збільшено на 138 куб. метр. Об'єм печі № 1 ДЗМО збільшено на 250 куб. метр. і т. і. Тільки 6 домен українських заводів не були розширені за радянської влади.

Крім розширення об'єму старих печей, за часи революції на Україні збудовано нових 5 доменних печей з загальною площею корисного об'єму в 3,849 куб. метр., що становить 20,7% від площі корисного об'єму всіх тих доменних печей, що робили в першій половині 1932 р.

Розширення об'єму доменних печей сприяло поліпшенню технічних показників їхньої роботи. Витоп старих печей виріс далеко більше, ніж їхній об'єм. Разом з розширенням площі й об'єм старих домен, провадилось реконструкцію доменного виробництва в напрямі механізації трудомісних робіт. Надто ж сильний поступ уперед за останні роки мала механізація подавання сировини до домен, розливання чавуну, механізація середзаводського транспорту і т. і.

Технічна реконструкція на заводах чорної металургії, що зачепила головним чином доменне виробництво, створила можливості, покищо, на жаль, далеко ще невикористані, для збільшення витопу чавуну.

Результати роботи доменних цехів за перші три чверті 1932 р. говорять про те, що реконструйовану за роки революції технічну базу доменного виробництва ще не засвоїв цілком колектив господарників, ІТР і робітники - доменники.

Кількісних і якісних зрушень досягли заводи чорної металургії також і в сталеливарному та вальцювальному виробництві.

Як і в доменному виробництві, у виробництві сталі та вальцювання 1930 р. так само дав кращі результати, ніж 1931 р. Завдання 1932 р. полягало в тім, щоб зробити великий крок уперед в розвитку цих виробництв.

У зв'язку з розвитком нових галузей машинобудівництва (авіобудівництво, верстатобудівництво, інструментова промисловість, автотракторна промисловість і т. і.) значно збільшилась потреба в різних сортах якісного металу. За останні роки значно змінилася сама структура потреби в металі у зв'язку з тими зрушеннями, що відбуваються в народньому господарстві. За обчисленням Б. Сухаревського, М. Гутцайта та А. Галояна, структура потреби народнього господарства в вальцюванні в 1931 р. дуже різнилася від структури в 1926 — 27 р. і структури металовиробництва в 1912 р. (див. табл. 11).

¹⁾ Резолюція пленуму ЦК ВКП(б).

Таблиця 12

Питома вага окремих видів вальцювання в загальній потребі вальцювання (по СРСР)¹⁾

Види вальцювання	Виробництво 1912 р.	Потреба в 1926 - 1927 р.	Потреба в 1931 р.
Рейки	24,4	12,6	8,0
Балки та швелери	10,8	4,8	7,9
Сорт	24,9	45,0	48,0
Качанка	8,6	8,2	2,8
Аркушеве залізо	14,1	11,0	20,0
Універс. „	1,4		
Покрівельне залізо	13,9	16,7	4,1
Бандажі	1,4	1,4	2,2
Чорна бляха	0,5	1,3	1,3
Декап. залізо	—	—	0,7
Загальна потреба у % до 1912 р.	100	110	113

За цими ж таки обчисленнями, в 1931 р. значно зросла проти 1926-27 р. питома вага металопромисловості в загальному споживанні металу, що обумовлює зростання й потреби в сортовому металі.

Ця таблиця наочно показує, що для задоволення змінених потреб наші вальцівні цехи мусили на ходу перебудовувати свою роботу. Засвоєння виробництва нових якісних сталей і зміна сортаменту випуску вальцювання вельми ускладняли процес кількісного збільшення сталеливарного й вальцівного виробництва. Взагалі треба підкреслити, що до останнього часу, коли справа йшла за металургію, то передусім звертали увагу на чавун, часто приділяючи дуже мало уваги сталеливарному та вальцівному виробництву.

Попит на метал проти 1912 р. страшенно виріс, і тому, маючи на увазі таке становище з металургією, треба визнати, що, не зважаючи на великі досягнення в справі реконструкції заводів та засвоєння нового сортаменту виробництва, — металургія ще залишається вузьким місцем в нашому народньому господарстві.

Відзначаючи великі успіхи, що їх досягла чорна металургія в своєму розвитку, вересневий пленум ЦК ВКП(б) (1932 р.) разом з тим зазначив, що: „чорна металургія і далі відстає від загального рівня розвитку продукційних сил в країні, обмежуючи розвиток всього машинобудівництва і затримуючи реконструкцію й темпи нового будівництва на транспорті і в сільському господарстві. Незадовільні підсумки діяльності переробних, сталетопних і вальцівних цехів“.

Металургійні заводи України безумовно мають усі можливості, щоб ліквідувати відставання. Досить вказати на те, що відбудовна вартість основних фондів підприємств чорної металургії зросла від 314.268 тис. крб. в 1925—26 р. до 578.746 тис. крб. в 1931 р., цебто на 81,2%. Більш як половина (52,1%) усіх основних, дійових в 1931 р., фондів (у відбудовній вартості) чорної металургії — це фонди, введені в експлуатацію вже після 1/X 1925 р. Ми вище вже показали, що це поновлення й зростання основних фондів супроводилося якісними зрушеннями в конструкції та характері агрегатів в розумінні засвоєння новітніх досягнень техніки. Разом з технічною реконструкцією виростало й число робітників, збільшившись в 1931 р. проти

¹⁾ Цю таблицю цілком запозичено з статті згаданих авторів, надрукованої в журналі „Народное хозяйство“ № 3—4.

1925-26 р. на 35,1%. Матеріально-побутові умови металургів так само покращали. Все це зобов'язує всіх нас і насамперед металургів, підбиваючи підсумки, не захоплюватися успіхами, а по-більшовицькому взятися за подолання тих хиб, що гальмують розвиток чорної металургії.

5. Електрифікація і промисловість

Декільки тому тижнів дніпробудівці рапортували пролетаріятові Радянського Союзу про пуск найбільшої в світі електростанції — Дніпрельстану. Тих днів, коли ще гуркотіли гармати на фронтах громадянської війни, коли інтервенти та білогвардійці з усіх боків облягали Радянську республіку, Володимир Ільїч Ленін говорив: „Комуністичне суспільство не можна будувати, не відродивши промисловости та рільництва, при чому треба їх відроджувати на сучасній, за останнім словом науки побудованій основі. Ви знаєте, що основа ця є електрика, що тільки тоді, коли буде електрифікована вся країна і всі галузі промисловости та рільництва, коли ви це завдання засвоїте, тільки тоді ви для себе зможете збудувати те комуністичне суспільство, якого не може збудувати старе покоління“ ¹⁾.

Ленін нещадно плямував тих, що не хотіли розуміти, що будувати соціалізм, розвивати велику машинну індустрію і соціалістично перебудовувати сільське господарство неможливо без електрифікації всієї країни. Ленін ніколи не розглядав проблему електрифікації, як одне з окремих питань розвитку народного господарства. *Під електрифікацією всієї країни* він розумів підведення нової енергетичної бази абсолютно під усі галузі народного господарства та побуту й революціонізацію в зв'язку з цим більшости виробничих процесів. Запровадження електрики має перетворити технічну основу всього народного господарства, утворивши *єдину енергетичну базу* як у промисловості, так і в сільському господарстві. Дешевина електроенергії, зручність її пересилання на величезну відстань, можливість управляти та регулювати роботою найскладніших виробничих агрегатів на віддалі з єдиного енергетичного центру і, нарешті, — той надзвичайно революціонізуючий вплив, що його справляє вкорінення електрики у всі виробничі процеси (електрометалургія, електрозварювання і т. і.), — все це, поставило електрику як основу для техніки соціалістичного суспільства. Іменно на базі електрифікації можливо здійснити рівномірне розміщення промисловости у всій країні та ліквідувати протилежність між містом і селом.

В умовах капіталізму, де панує конкуренція, розвиток електрифікації натрапляв на непереможні труднощі. З приводу тих суперечностей, серед яких розвивається електрифікація в умовах капіталізму, Ленін говорив: „Надто важно, на мою думку, і з теоретичного і з практично-агітаційного погляду, сказати в тезах . . . про те, що сучасна передова техніка наполегливо вимагає *електрифікації всієї країни і ряду сусідніх країн* — за єдиним пляном; що така робота цілком здійсненна тепер; що найбільше б виграло від неї сільське господарство і особливо селянство; що поки залишається капіталізм і приватна власність на засоби виробництва, електрифікація цілої країни і ряду країн, поперше, не може бути швидкою й пляномірною і, подруге, не може бути проведена на користь робітників та селян. За капіталізму електрифікація неминуче призведе до посилення гніту великих банків і над робітниками і над селянами“ ²⁾.

¹⁾ Ленін. Промова на III-му Всеросійському з'їзді РКСМ.

²⁾ Ленін. Про тези в аграрній справі французької компартії.

От оді специфічні суперечності капіталізму і призвели до того, що, не зважаючи на чималий зріст в ряді країн електростанцій, потужність їх використовується далеко не сповна. Боротьба між окремими капіталістами і групами капіталістів спричиняється до дуже нераціонального розміщення електростанцій. Виробничий апарат електрифікації, що за останні роки колосально виріс, використовується лише в дуже невеликій мірі через панування анархії капіталістичного виробництва. Розвиток світової економічної кризи в умовах загальної кризи капіталізму ще значно погіршив це становище.

Для країн капіталізму характерне є неухильне зменшення виробу електроенергії з року на рік за останній період (див. табл. 13).

Таблиця 13

Динаміка виробу електроенергії в різних країнах
(в млн. квт. год)

	1929 р.	1930 р.	1931 р.
ПАСШ	97.352	95.936	92.295
Німеччина	30.661	29.400	28.300
Англія	16.500	17.600	16.000
СРСР	6.386	8.231	10.795
УСРР	1.437	2.022	2.721

Як видно з цієї таблиці, в той час як в країнах капіталізму під тиском кризи все більше зменшується виробництво електроенергії, в країні Рад невиданими в історії темпами відбувається зростання цього виробництва.

Як порівняти з 1925 роком, то виробництво електроенергії в 1931 р. зросло в цілому СРСР на 270,8%, а по УСРР на 331,9%. В 1932 р. у зв'язку з пуском Дніпрельстану цей зріст буде ще більший.

Загальна потужність електростанцій УСРР (електрогенератори в тис. квт.) зросла за період 1923-24—1931 р. на 240,1%, а за планом 1932 р. цей зріст має становити 366,7%.

Найвищі темпи приросту потужності електростанцій були останніх років. До 1930 р. найвищий відсоток річного приросту потужності по УСРР був 11,1% (1927-28 р). Починаючи з 1930 р., темпи набгато зростають, досягаючи в 1931 р. 52,2% і за планом 1932 р. — 57,8% (таблиця 13).

Таблиця 15

Приріст потужності електростанцій УСРР у % до попереднього року

1925-26	1926-27	1927-28	1928-29	1930	1931	План 1932 р.
101,4	109,6	111,1	106,0	145,9	152,2	157,8

Не зважаючи на таке велетенське зростання потужності електростанцій та виробництва електроенергії, СРСР ще дуже відстає від передових капіталістичних країн в абсолютних розмірах кількості виробленої електроенергії (див. табл. 13).

Енергетична база промисловості з року на рік все більше зростає. Потужність первинних двигунів у промисловості НКВажпрому, НКЛегпрому, НКЛіспрому і НКПостачання зросла від 700.179 НР в 1925-26 р. до 846.231 НР в 1931 р. Потужність моторів чужого

струму за ці самі роки дала ще більший приріст: від 56,022 квт. в 1925-26 р. до 575457 квт. в 1931 р., цебто зросла більше, ніж удесятеро.

Зростання енергетичної бази промисловости супроводиться безперестанними якісними зрушеннями в напрямі електрифікації. Пересічний зведений коефіцієнт фактичної електрифікації промисловости по всьому СРСР виріс від 47,7% в 1925-26 р. до 70% у 1931 р.

Щодо ступеню електрифікації енергетичної бази промисловости, то тут СРСР уже випередив Англію (коефіцієнт електрифікації 50%) і наближається до ПАСШ (близько 75%).

Хуткими темпами запроваджується електроприводень у нашу промисловість (див. табл. 14).

Таблиця № 15.

Характеристика приводнів металообробного та деревообробного устаткування в машинобудівельній промисловості УСРР

Устаткування, що працює на:			
Первинному двигуні через трансмісію	Електроприводні	В тім числі	
		На груповому моторі	На індивід. моторі
У % до всього устаткування		У % до устаткування на що працює на електропривод	
5,0%	95,0%	54,8%	45,2%

Як бачимо, 95,0% усього метало- та деревообробного устаткування нашої машинобудівельної промисловости в 1932 р. уже переведено на електроприводень. При цьому майже половина цього устаткування (45,2%) працює на індивідуальних моторах. По окремих видах верстатів на індивідуальний приводень переведено вже понад половину дійового устаткування (крутілкові — 81,6%, зуборізні — 83,1%, шліфувальні — 62,6% і інш.).

Значення цього факту надзвичайно велике. Запровадження індивідуального електроприводня супроводиться останнього часу тенденцією до зрощування в одне ціле електродвигуна й верстата. Робота на індивідуальному електроприводні дає те, що набагато зменшується число передач між робітною частиною машини і валом електродвигуна.

При індивідуальному приводні забезпечена рівномірніша, ніж при трансмісійному, передача швидкості через електромотор. Крім того, забезпечена більша легкість регулювати мотор. Запровадження індивідуального приводня дало можливість, особливо на нових підприємствах і цехах (ХТЗ), раціональніше розмістити верстати з погляду вимог потоку виробництва, не пов'язуючи розстановлення верстатів з місцем, механічної трансмісії. Разом з поширенням індивідуального електроприводня все більше ширяться і інші види електрифікації виробничих процесів у металообробленні.

За останні роки *уперто пробиває собі дорогу електрозварювання та електромеханічне різання*. Більш як 0,5 млн. крб. економії уже дало електрозварювання в 1931 р. ¹⁾ Заощаджено майже мільйон тонн металу. У промисловості України протягом 1931 і 1932 рр. на ряді підприємств (ХТЗ, Краматорський завод, завод ім. Марті, „Більшовик“, Стальміст, ХЕМЗ і інші) електрозварювання завоювало вже собі місце основного технологічного процесу.

¹⁾ „Проблеми економіки“ № 2 — 3, стор. 20.

Основні причини, що гальмують швидший розвиток електрозварювання та електрорізнання металу, — це нестача апаратури та кваліфікованих кадрів.

Не всі ще господарники гаразд зважили, яке велике технічно-економічне значення для розвитку металопромисловости має запровадження електрозварювання та електрорізнання.

В 1932 р. (перший квартал) на Україні потреба в електрозварних апаратах задоволена була лише на 37, 4%, потреба в карбіді на 12% і т. і. Це ставить перед промисловістю з надзвичайною гостротою завдання прискорити розвиток виробництва потрібних для електрозварювання апаратів та матеріалів.

Електрика дедалі завойовує собі все солідніше місце і в хемічному та металургійному виробництвах. На кінець 1931 р. в цілому СРСР було понад 40 тис. квт потужности, встановленої на електрохемічній цілі. Це вчетверо більше від тієї потужности, що була в Росії в 1916 р.

В 1932 р. ми почали засвоювати виробництво алюмінію, засноване на принципі електролізу. Працює вже Волховський алюмінійний комбінат. Почалися вже підготовні виробничі роботи на Дніпропетровському алюмінійному комбінаті. ДАК (Дніпропетровський алюмінійний комбінат) витоплюватиме 40 тис. тонн алюмінію на рік. Електропечі „Мігс“ (потужністю на 10 тис. квт, що їх встановлюють на глиноземному заводі ДАК'у) це вперше в світі будуть вжиті в алюмінійному виробництві. На електродному заводі ДАК'у вперше в Європі встановлюють прес на 10.000 тонн тиску. Перший електролізний корпус, де встановлено 80 ванн, уже в Жовтні був готовий до виробництва. Найближчим часом країна матиме алюміній ДАК'у, вироблений на електричному струмі від найбільшої в світі електростанції — Дніпрельстану ім. Леніна.

На базі електрики, що її даватиме Дніпрельстан, на Україні розвиватиметься електрометалургія.

Зріст автотракторної промисловости, виробництва шарикопідшипників, хемапаратури, спеціальних інструментів і т. інш. — все це вельми розширило потребу у високосортній якісній сталі. Цю спеціальну сталь виробляють в електропечах. Виробництво електросталі набуло великого поширення майже по всіх передових капіталістичних країнах. Якщо в 1912 р. електросталь у світовій продукції сталі становила 0,2%, то в 1929-30 р. її питома вага зросла вже до 2,0%, цебто вдастеро. В СРСР витопплення електросталі зросло за період з 1926 р. до 1932 р. (плян) у 8 разів: в 1926 р. витопплено електросталі 10.000 тонн, а в 1932 р. за планом її має бути витопплено близько 80 тис. тонн¹⁾.

Дніпроянський металургійний завод даватиме на рік 1.055 тис. тонн чавуну, 280 тис. тонн конструктивної сталі, 33 тис. тонн інструментальної сталі, 55 тис. тонн дроту вищої якости. Виробництво всієї цієї продукції буде максимально електрифіковане. Електропечі мають надзвичайно важливе значення для виробництва феростопів, потрібних для вироблення високоякісної сталі. На базі електроенергії Дніпрельстану Дніпроянський завод феростопів даватиме щороку 80 тис. тонн феромангану, 20 тис. тонн феросиліцію, 4 тис. тонн ферохрому, 1.600 тонн феровольфраму.

Як бачимо, електрифікація промисловости України виявляється не тільки у запровадженні електроприводня, особливо індивідуального приводня. Уже саме це має величезне революціонізує значення для промисловости. Але запровадження, крім того, електрики і в хемію та металургію приводить до велетенських якісних зрушень у про-

1) За даними М. Рубінштейна. „Вопросы электрификации промышленности во второй пятилетке“.

мисловості України. Розвиваються зовсім нові галузі виробництва, що перетворюють промислове обличчя України і СРСР.

Ми вже говорили вище, що радянська електрифікація відрізняється від капіталістичної тим, що її провадять за єдиною системою, єдиним планом і що своїм завданням вона має електрифікувати всі галузі народного господарства. Безперечно, покищо електрифікація найбільші успіхи має в промисловості. Але з року на рік електрика все більше місце завойовує собі і в сільському господарстві.

За період від 1925-26 р. і по 1931 р. споживання електроенергії в сільському господарстві на Україні зросло майже вп'ятеро (475,1⁰/₀ проти 1925-26 р.). Однак, питома вага сільського господарства у загальній сумі спожитої електроенергії дуже ще невелика і в 1931 р. становила тільки 0,7⁰/₀. Основний споживач електроенергії—це промисловість (89,7⁰/₀ в 1931 р.).

Соціалістичні переваги електрифікації дають можливість все більше централізувати електропостачання.

У зв'язку з цим у нас швидко зростає питома вага районних електростанцій і зменшується питома вага власно - промислових електростанцій (див. табл. 15).

Таблиця 15

Питома вага промислових, районних і інших електростанцій УСРР у споживанні електроенергії

	1923-24 р.	1926-27 р.	1931 р.	Плян 1932 р.
Промстанції	82,2	80,3	57,0	47,1
Районні	не було	1,8	28,5	40,7
Комунальні і інші . . .	17,8	17,9	14,5	12,2

Зростання питомої ваги районних електростанцій приводить до зростання коефіцієнту навантаження, що являє собою характерну особливість соціалістичної електрифікації. Один встановлений кіловат потужності дає в СРСР у півтора-два рази більше енергії, ніж у капіталістичному господарстві ¹⁾.

Такі маємо успіхи нашої електрифікації за роки революції.

Пролетаріят Радянського Союзу на XV роковини своєї диктатури рапортує всьому світові про величезні перемоги на фронті електрифікації.

Ці перемоги пролетаріят здобув не легко. Партії довелося видержати натиск класових ворогів і їх агентів. Довелось нещадно боротися з троцькізмом, що протиставив був ленінському планові електрифікації тези Троцького про „господарське відродження Росії на основі масового застосування до уламків довоєнної промисловости праці некваліфікованої селянської робочої маси“, „Яка убогість!—говорить з приводу цих тез тов. Сталін, — яка відсталість, як порівняти з ГОЕЛРО. Середньовічний кустар, що видає себе за Ібсенівського героя, покликаного „врятувати“ Росію стародавньою сагою“ ²⁾.

Партії довелося також рішуче боротися з правими опортуністами, що пробували здержати темпи зростання важкої промисловости, передусім машинобудівництва.

А тим часом цілком ясно, що коли зріст виробництва електроенергії в країні сприяв значним кількісним і якісним зрушенням у про-

¹⁾ „Кон'юнктура мирового хозяйства“, № 1—2 за 1932 р.

²⁾ Лист тов. Сталіна до Леніна про план електрифікації.

мисловості, то в свою чергу тільки завдяки зростанню важкої промисловості і могла такими швидкими кроками розширитися мережа електростанцій та зрости їхня потужність.

Особливе значення для розвитку електрифікації має ріст нашого електромашинобудівництва.

Гуртова продукція електромашинобудівництва на Україні (ХЕМЗ) зросла за період з 1925-26 р. до 1931 р., більше ніж у п'ятеро. Однак, тут був не тільки кількісний зріст. За цей період засвоєно виробництво зовсім нових видів продукції, імпортованих раніш з-за кордону. Налагоджено й цілком засвоєно виробництво моторів для зарубних машин важкого типу (ДТ) з апаратурою до них; засвоєно виробництво свердлових моторів для нафтової промисловості, закритих вибухово-безпечних моторів для газових шахт. Випущено 2 потужних гідрогенератори (вертикальні й горизонтальні) по 9.500 квт, комплектне електроустаткування для керування блюмінгом і т. д.

Відбудовна вартість основних фондів електромашинобудівельної промисловості (ХЕМЗ) зросла від 1925-26 р. до 1931 р. в два рази, завдяки чому 54,7% усіх основних фондів, що діяли в 1931 р., це були фонди, введені в експлуатацію тільки останніми роками (після 1-X 1925 р.). Величезне значення для розвитку електрифікації матиме Харківський турбовелетень.

Все це говорить про величезні реконструкційні зрушення, що сталися в нашій електромашинобудівельній промисловості в зв'язку з завданням форсованого розвитку електрифікації країни.

6. Машинобудівництво і реконструкція народного господарства

XVII партійна конференція в резолюції на доповідь тт. Молотова та Куйбишева підкреслила, що „провідна роль у завершенні технічної реконструкції належить *радянському машинобудівництву*“.

Тов. Молотов у своїй доповіді зазначив, що неправильно протиставити роль машинобудівництва і роль електрифікації в справі завершення технічної реконструкції народного господарства. Посилаючись на Леніна, тов. Молотов говорив: „За Леніним, єдиною матеріальною основою соціалізму є велика машинава промисловість, непоривно зв'язана з електрифікацією всієї країни, а не сама по собі електрифікація у вузькому розумінні слова“.

Отже, зрозуміло, що значення розвитку машинобудівельної промисловості виходить далеко за рамки значення розвитку одної з багатьох галузей промисловості. Завдання машинобудівельної промисловості в тім, щоб обслужити *всі* галузі народного господарства в їх технічній реконструкції. Тому реконструкція самої машинобудівельної промисловості, ріст окремих її галузей (сільсько-господарське машинобудівництво, тракторне машинобудівництво, хемічне і т. інш.) посередньо показує шляхи технічної реконструкції всіх галузей народного господарства. (Звичайно, при цьому не треба забувати, що покищо певну частину промислового устаткування ми ще імпортуємо).

Продукція всієї машинобудівельної промисловості України перевищила в 1931 р. довоєнний рівень у 19 разів і становить 1,097,4 млн. крб. (в цінах 1926-27 р.) проти 59 млн. крб. у 1912 р.

Найбільш характерне в цьому рості те, що за часи революції машинобудівництво зовсім змінило своє обличчя. Сильно змінилася галузева структура всередині машинобудівництва (див. табл. 16).

Питома вага продукції окремих галузей машинобудівництва у продукції всього машинобудівництва України.

(У % до всієї продукції машинобудівництва)

	1925-26 р.	1931 р.
1. Транспортне машинобудівництво	22,6	14,1
2. Сільсько-госп. машинобуд-во	28,5	27,1
3. Електромашинобудівництво (ХЕМЗ)	9,4	8,8
4. Авто-тракторобудівництво	0,0	2,2
5. Виробниче машинобудівництво	27,2	33,7
(хемія, гірничозаводське, Краматорське, Сталь-міст і інш.)		

До війни машинобудівництво України в основному виробляло нескладне сільсько-господарське знаряддя та малопотужні паровози. Ці „старі галузі“ українського машинобудівництва дали за ці 15 років велетенський приріст продукції. Однак, цей приріст виявляє себе далеко не в самих тільки кількісних досягненнях. Заводи зазнали величезної технічної реконструкції. Асортимент продукції майже цілком поновлений. Замість малопотужних паровозів транспортне машинобудівництво дає тепер надпотужні паровози та великовантажні й саморозвантажні вагони. Луганський паровозобудівельний завод засвоїв виробництво потужних паровозів серії ФД. Вагонобудівельні заводи, що виробляли до війни головним чином 16-тонні двовісні вагони легкого типу, зараз виробляють 4-вісні саморозвантажні вагони. Кам'янський вагонобудівельний завод ім. „Правди“ більше від $\frac{3}{4}$ усієї продукції, яку він випускав у 1932 р., засвоїв тільки останніми роками (1927—1932 рр.). Крюківський вагонобудівельний завод усю продукцію, що він виробляє тепер, засвоїв тільки в 1927 р. Це означає, що наше транспортне машинобудівництво хоч і розвивається на старих довоєнних заводах, але воно по суті дуже мало спільного має з довоєнним виробництвом. У величезній мірі воно виробляє тепер засвоєні за період революції нові види транспортного устаткування, потрібні для реконструкції транспорту.

Ще більших якісних змін зазнало сільсько-господарське машинобудівництво ¹⁾.

Поруч з розвитком цих „старих“ галузей українського машинобудівництва, за останні роки все більше розвиваються нові галузі: автобудівництво, тракторобудівництво. Основні фонди нашої молоді верстатобудівельної промисловості майже на $\frac{2}{3}$ утворила радянська влада. 64,3% усіх основних фондів, що діяли в 1931 р. у верстатобудівельній промисловості, введено в експлуатацію після 1-Х 1925 р. В 1933 р. має вийти в експлуатацію новий Харківський завод радіально-свердлових верстатів, що своїм масштабом перевищує в 4—5 разів великі аналогічні заводи Європи й Америки. Якщо в першому періоді розвитку верстатобудівництва ми в основному копіювали європейську та американську техніку, то тепер все більше пробиває собі дорогу наша власна конструкторська думка.

Розвиток нашого машинобудівництва, спрямований на обслуговування виробничих потреб різних галузей промисловості, виявився у величезному зрості продукції цукроварно-хемічного машинобудівництва (від 15,7 млн. крб. в 1928-29 р. до 52,4 млн. крб. в 1931 р.), гірничозаводського (відповідно — від 16,1 млн. крб. до 56,3 млн. крб.), електромашинобудівництва і інш. Надзвичайно цікаво розвивалося республі-

¹⁾ Докладніше про якісні зрушення в с.-г. машинобудівництві див. у розділі „Роля промисловості в реконструкції сільського господарства“.

канське машинобудівництво за роки революції. Поновивши більш як на половину свої основні фонди, республіканське машинобудівництво майже цілком перейшло до випуску нових, раніш не вироблюваних на цих заводах, видів продукції. Серед інших видів виробництва республіканське машинобудівництво обслуговує устаткуванням і таку галузь народного господарства, як будівництво (трест Укрбудмашина). Продукція тресту Укрбудмашина за три роки п'ятирічки (1928, 1929 — 1931 р.) зросла майже в три рази, при чому відбудовна вартість основних фондів за цей період збільшилась удвоє.

Розвиток машинобудівництва на Україні обіймав собою також технічну реконструкцію тих галузей промисловости, що обслуговують побутові потреби людности (легка та харчова галузі). Наново утворено (хоч і на старих заводах) і швидко розвивається машинобудівництво, що виробляє устаткування для фабрик-кухонь, громадських пралень тощо. Продукція такого тресту, як „Укрхарчпобутмашина“ зросла за перші три роки п'ятирічки майже втриє.

Так зростання та реконструкція машинобудівництва підводили нову технічну базу для реконструкції всіх галузей народного господарства на основі новітніх досягнень техніки. І саме завдяки здійсненню швидких темпів розвитку радянського машинобудівництва, сполученого з розвитком електрифікації, „проблема основного капіталу в промисловості на кінець першої п'ятирічки в основному вже розв'язана“ ¹⁾.

7. Хемізація

Поряд з електрифікацією та машинізацією, величезне значення для соціалістичної реконструкції всього народного господарства має розвиток хемізації. Іще Маркс відзначав величезне революціонізуєче значення, що несе з собою хемія у виробничі процеси: „усякий прогрес у хемії не тільки зрізноманітнює, але й збільшує число корисних речовин і корисне вживання уже відомих, розширюючи через те, разом з ростом капіталу, і сферу його впливу. Він zarazом навчає повертати назад покиди процесу виробництва і покиди споживання у кругообіг процесу репродукції. Отже, він утворює без попередніх витрат капіталу нову речовину капіталу“.

У царській Росії хемія майже зовсім не мала розвитку. Окремі паростки хемічної промисловости в дореволюційній Росії мали на собі глибоку відзнаку економічної залежності від закордону.

Капіталізм, що викликав до життя ряд нових галузей хемічної промисловости, спрямовував їх розвиток головним чином на задоволення воєнних потреб. Хемія в країнах капіталу в основному поставлена на службу війні. Під натиском лютої конкуренції в боротьбі за надзиск, в шуканні все новіших засобів „цивілізованого“ винищення людства на війні—у країнах капіталу поширилися, особливо останніми роками, ряд нових хемічних виробництв і нових хемічних виробничих процесів.

Процес розвитку хемії і вкорінення хемічних метод у всі галузі промисловости в післявоєнний період „базується: 1) на ряді нових метод перероблення вельми поширених видів сировини для здобування цінних хемічних продуктів (хемічне перероблення палива, деревини, добування алюмінію та магнію електролізою з глини та солей і т. д.); 2) на широкому комбінуванні хемічної промисловости з іншими галузями для того, щоб використовувати посліди та покиди їх виробництва (чорна й кольорова металургія, лісове господарство і т. д.); 3) на утворенні штучним способом ряду цінних продуктів, раніш вироблюваних виключно через

¹⁾ Резолюція XVII партконференції на доповідь тов. Орджонікідзе.

обробку відповідної рослинної та тваринної сировини (синтетичні жири, органічні кислоти, органічні розчинники, синтетичний кавчук), або їх сурогатів (штучне волокно, штучна шкіра, пластичні маси, маргарин і т. д.)¹⁾. Взявши владу до своїх рук, пролетаріят виправляє розвиток хемії і хемічної промисловости на користь соціалістичного будівництва. Хемізація промисловости вельми розширює та змінює її сировинну базу. Хемізація допомагає утворити зовсім нові галузі промисловости; вона має величезне значення в справі реконструкції сільського господарства і сприяє піднесенню його врожайности. Нарешті, хемізація має виняткове значення для звільнення Радянського Союзу від економічної залежності од країн капіталу і для зміцнення обороноспроможности СРСР.

На Україні за роки революції продукція основних видів хемічної промисловости дала силенний зріст. (Див. табл. 17).

Таблиця 17

Хемічна промисловість України за 15 років

(Динаміка продукції основних видів—у тис. тонн)

	1912 р.	1921 р.	1925- 1926 р.	1926- 1927 р.	1927- 1928 р.	1928- 1929 р.	1930 р.	1931 р.	% 1931 р. до 1912 р.
Суперфос- фат	29,4	—	41,6	55,6	70,4	72,6	213,3	353,2	1163,9
Сірчана ки- слота	61,2	0,7	37,5	45,2	95,0	—	118,0	184,0	300,6
Кальц. сода.	11,3	2,6	97,1	—	—	107,0	177,0	188,0	1663,7

Виробництво суперфосфату, що становило до війни лише 29,4 тис. тонн в 1931 р. досягло 353,2 тис. тонн, вирісши таким чином в 11 з лишком разів. Ще більше зросло виробництво кальцинованої соди — в 16 разів. Виробництво сірчаної кислоти зросло за роки революції в 3 рази.

Як видно з наведеної таблиці, найдужчий розвиток ці види хемічної промисловости мали за роки першої п'ятирічки. Це є наслідок здійснення директиви партії про форсований розвиток хемізації народного господарства. В 1929 р. ЦК ВКП(б) в резолюції на доповідь про діяльність Північного хемічного тресту, зазначив, що: „ряд найважливіших наукових відкриттів в галузі хемії зробили її одним з основних чинників розвитку продукційних сил народного господарства і джерелом нових засобів матеріальної культури, що ставить перед пролетарською державою завдання форсовано розвивати хемізацію країни і хемічну промисловість“.

Для здійснення цієї директиви партії зроблено було великі капітальні витрати на реконструкцію та нове будівництво заводів хемічної промисловости. Наслідком цього маємо те, що понад $\frac{2}{3}$ усіх основних фондів хемічної промисловости України, що діяли в 1931 р., введено в експлуатацію за останній період. Тільки в невеликій мірі хемічна промисловість України розвиває свою виробничу діяльність, користуючись фондами, що дісталися в спадщину від царської Росії. (Див. табл. 18).

¹⁾ Економіка соц. промисловости, ч. I.

Таблиця 18.

Реконструкція основних фондів хемічної промисловости УСРР

Г а л у з і	Структура у %		
	Разом	В т. ч. введено в експлуатацію	
		До 1-Х 1925 р.	Після 1-Х 1925 р.
Основна хемічна	100,0	34,0	66,0
Коксобензолна	100,0	21,9	78,1
Аніліно-фарбова	100,0	16,9	83,1
Ляко-фарбова	100,0	31,7	68,3
Кісткообробна	100,0	35,2	64,8
Хеміко-фармацевт.	100,0	34,2	65,8
Жиро-миловарна	100,0	18,8	81,2
Інші хемічнаі	100,0	23,4	76,6

Основні фонди хемічної промисловости поновлювано головним чином через запровадження новітніх видів хемічного устаткування та хемічної апаратури. Для форсованого розвитку хемізації нашої країни надзвичайно важливе значення має розвиток власного хемічного машинобудівництва. Продукція об'єднання „Восхем“, що в основному складається з устаткування для заводів хемічної та цукроварної промисловости, зросла за перші три роки п'ятирічки від 15,7 млн. крб. до 52,4 млн. (за планом 1932 р.—80,6 млн. крб.), виріши, отже, в 3 з лишком рази. Заводам хемічного машинобудівництва довелося за ці роки засвоїти зовсім нові види устаткування, потрібні для реконструкції хемічної продукції. Цілоком засвоєно виробництво такого роду складної хемічної апаратури та машин, як механічні печі для обпалювання іскришу системи „Гумбольта-Герисгофа“, випарні апарати, центрофуги, перегінні чавунні колони для коксо-хемії, компресори й вакуум-смоки і т. д.

З усієї тієї продукції, що виробляє один з найбільших заводів Восхему „Більшовик“ в 1932 р., тільки 7% вироблювано за довоєнних часів. Решту ж продукції (93%) завод засвоїв тільки з 1927 р.

Загальний ріст хемічної промисловости, на базі її технічного переозброєння, супроводився надзвичайно важливими структурними зрушеннями в радянській хемії. Якщо в перший період розвитку радянської хемії, на важку хемію, що виробляє переважно засоби промислового та сільсько-господарського виробництва (кислоти, луги, солі, мінеральні добрива, органічні фарби, продукти кам'яновугільного перегону, лісохемічні продукти і т. інш.), припадало менш від $\frac{1}{3}$ усієї маси хемікалів, вироблюваних в Радянському Союзі, то тепер питома вага важкої хемії піднялася майже до $\frac{2}{3}$. Багато деяких галузей хемічної промисловости за останні роки зовсім змінили своє обличчя. Приміром, коксо-бензолна промисловість від простого уловлювання первинних продуктів коксування перейшла до оброблювання їх уже на складніші й цінніші продукти (нафталін, моторний та авіаційний бензол і т. д.), а це сприяло зміцненню в нас аніліно-фарбової промисловости.

На основі запровадження новітніх досягнень хемії ми розвинули в себе виробництво й уживання нових синтетичних видів сировини та сурогатів і успішно запроваджуємо їх у виробництво.

Успіхи хемічної промисловости за роки революції—великі. Однак, темпи її розвитку ще недостатні. Ті вимоги, що їх ставиться перед радянською хемією у зв'язку з реконструкцією всього народного господарства, хемічна промисловість здебільшого ще не задовольняє.

У зв'язку з цим XVII партконференція запропонувала: „по хемічній промисловості цілком ліквідувати відставання від темпів розвитку всього народного господарства. Особливу увагу звернути на розвиток основної хемії і передусім на виробництво добрив, для чого забезпечити переустаткування заводів та максимальне розгортання нового будівництва.

8. Роля промисловости в реконструкції сільського господарства

Зріст важкої промисловости створив передумови для кардинальної технічної реконструкції сільського господарства. Цілком очевидно, що технічна реконструкція сільського господарства непоривно зв'язана з усією реконструкцією сільського господарства на нових соціалістичних началах.

В. І. Ленін завжди жорстоко картав тих, хто міркував схематично, ніби спочатку треба цілком утворити матеріально - технічну основу соціалізму, а вже потім починати соціалістичну революцію та соціалістичну перебудову сільського господарства. Революція розвивається не за голою схемою, а за реальними законами діалектики. Хор проводирів II Інтернаціоналу дорікав більшовикам тим, що вони почали соціалістичну революцію в країні, де, мовляв, рівень розвитку продукційних сил ще недостатній для соціалізму. На твердження проводирів II Інтернаціоналу, що „Росія не досягла такої висоти розвитку продукційних сил, коли можливий соціалізм“ Ленін відповідав: „З цим твердженням всі герої II Інтернаціоналу, і в тому числі, звичайно, Суханов, носяться, справді, як з писаною торбою... Якщо для утворення соціалізму потрібен певний рівень культури (хоч ніхто і не може сказати, який цей певний „рівень культури“), то чому нам не можна почати спочатку з завоювання революційним шляхом передумов для цього певного рівня, а потім уже, на основі робітничо-селянської влади та радянського ладу, рушити доганяти інші народи“¹⁾.

Взявши владу до своїх рук, пролетаріят створив передумови для хуткого розвитку продукційних сил у країні. Продукційні сили в СРСР ввесь час зростали в напрямі соціалістичної реконструкції всього народного господарства. На шляху соціалістичної реконструкції всього народного господарства, в такій країні, де в спадщину від царату лишилося переважно подріблене дрібно-власне сільське господарство, — найскладнішим завданням з'являється поступовне перетворення цих багатомільйонних мас селянства з приватних власників на свідомих соціалістичних працівників, що працюють на державній землі і успішніми засобами виробництва.

Кажучи про завдання пролетаріату після завоювання влади. Маркс писав: „Там, де селянин є приватний земельний власник, де він навіть являє більш-менш значну більшість, як це по всіх континентальних державах західньої Європи, там буде от що: або він стане перешкоджати і призведе до катастрофи всяку робітничу революцію, як це було досі у Франції, або ж пролетаріят муситиме, як уряд, вживати таких заходів, наслідком яких становище селянина безпосередньо покращало б і він сам перейшов би на сторону революції, заходів, що мають у собі зародок переходу від приватної власности на землю до власности колективної і цей перехід так полегшують, що селянин сам до цього дійде господарським шляхом“²⁾.

От оцієї тактики в справі соціалістичної переробки селянства й додержувала наша партія протягом усього часу під проводом ленінського ЦК. Завдяки цій тактиці партії вдалося забезпечити поворот основних

¹⁾ Ленін „Про нашу революцію“.

²⁾ „Летопись марксизма“ книга II, стор. 62—63.

мас селянства до колгоспів і на базі суцільної колективізації домогтися остаточного підриву корнів капіталізму на селі, підриву, що вирішає наперед цілковиту ліквідацію капіталістичних елементів і цілковите знищення клас". (Резолюція XVII партконференції).

Продукційні сили в сільському господарстві не могли б розгортатися на базі росту колективізації та організації великих радгоспів, коли б не було того велетенського росту промисловости, про який ми вже говорили. Тільки завдяки здійсненню невиданих в історії капіталізму темпів розвитку соціалістичної промисловости вдалося вкорінити в сільське господарство нову техніку обробки — новий сільсько-господарський реманент та нові види добрив. На базі чимраз дужчої промисловости пролетаріят організував „допомогу йому (селянству Н. Л.) в формі прокатних пунктів, тракторних колон, машинотракторних станцій, в формі організації суспільного обробітку землі, насадження колгоспів і, нарешті, як всебічну допомогу селянському господарству силами радгоспів“¹⁾.

Основну роль в справі реконструкції сільського господарства відіграє, звичайно, розвиток тих галузей промисловости, що безпосередньо виготовляють засоби виробництва для села. За роки революції ці галузі (с.-г. машинобудівництво, тракторобудівництво, промисловість штучних добрив) досягли величезного як своїми розмірами, так і якісними зрушеннями розвитку. В розділі електрифікації ми вже показали, як електрика пробиває собі дорогу в сільське господарство.

Продукція сільсько-господарського машинобудівництва на Україні зросла за роки революції більш як удесятеро — від 24 млн. крб. в 1912 р. до 258 млн. крб. в 1931 р. Давши приріст продукції більш ніж удесятеро, заводи сільсько-господарського машинобудівництва разом з тим зовсім змінили свій виробничий асортимент. Від дрібного кінного плуга — до складного тракторного плуга, від віялки та кінної молотарки — до тракторної молотарки й комбайна — от яку маємо зміну виробничого асортименту с.-г. машинобудівництва за роки диктатури пролетаріату. З року на рік заводи с.-г. машинобудівництва випускали все більше тракторного сільсько-господарського реманенту, зменшуючи питому вагу кінних машин. Якщо в 1930 р. питома вага тракторного реманенту дорівнювала 33% у загальній продукції Укрсільмашу, то в 1931 р. вона зросла до 67%, а в 1932 р. до 81%.

За останні роки заводи Укрсільмашу засвоїли й розгорнули виробництво бавовно-збиральних машин, комбайнів, потужних тракторних молотарок, машин садовити бавовну та для городніх культур, виробництво нових тракторних 24-рядкових дискових сіялок, бурякокомбайнів і т. д.

До 1927-28 р. заводи с.-г. машинобудівництва виробляли переважно знаряддя, подібне своїм типом до передвоєнного, розраховане на задоволення потреб одноосібних селянських господарств. Далі починає поступовно розвиватися виробництво знаряддя механічного тягла. Найбурхливіший розвиток його збігається з періодом розгортання суцільної колективізації. Характерно при цьому, що з 1930-31 р. починається випадання з виробництва ряду кінного знаряддя: кінних плугів, борін, сіялок 7- та 9-рядкових, кінних молотарок, віялок тощо.

Основний напрям у зміні асортименту — це, поперше, перехід до виробництва тракторного причепного знаряддя замість кінного, а, по-друге, — тенденція виробляти знаряддя комбінованого типу, яке можна використовувати для різних робіт: комбайни, приладнені до зернових культур для збирання соняшника, сої, рижу, сільосорізки й приладдя до них, що роблять їх універсальною машиною, яка може дробити концентровані й соломисті корми і т. інш.

¹⁾ Сталін. „Питання левізму“ вид. „Пролетар“ 1932 р., стор. 408.

Зараз заводи с.-г. машинобудівництва працюють над тим, щоб виробляти реманент не тільки для зернового господарства й технічних культур, але й для потреб скотарства.

Отже буде підведена машинна база, заснована на новітній техніці, під усі процеси соціалістичного сільсько-господарського виробництва.

Соціалістичні особливості нашого великого сільського господарства пред'являють нові, незнані в капіталістичному господарстві вимоги до сільсько-господарського реманенту. У зв'язку з цим останнього часу ми стали виробляти машини вже нашої радянської конструкції, далеко досконаліші від машин передових капіталістичних країн, розрахованих на індивідуальні господарства, що обмежені рямками приватної власності. До таких машин, що їх виробляють на Україні, належать: 23-та 24-рядкові сіялки, бурякові комбайни, тракторні відвальні плуги і т. д.

Потреба в корені замінити асортимент виробництва вимагала цілком реконструювати технічну структуру заводів с.-г. машинобудівництва. Це спричинилося до значного поширення й поновлення основних фондів. 74,5% відбудовної вартості всіх основних фондів, що діяли в 1931 р. на заводах с.-г. машинобудівництва, введено в експлуатацію після 1/X 1925 р. Такі заводи, як „Червона Зірка“, ім. Петровського, „Червоний Прогрес“, „Червоний Плугатар“, ім. Артема, що були засновані ще в XIX сторіччі і напередодні імперіалістичної війни являли собою невеличкі підприємства—тепер ці заводи поновили свої основні фонди на 80—90%, цебто фактично збудовано зовсім нові заводи. Якщо, приміром, Сумський завод в 1913 році мав 102 робітника, то після реконструкції й поширення він в 1931 р. мав уже 1019 робітників—в десять разів більше. Зінов'ївський завод замість 2732 робітників в 1913 р. мав у 1931 р. 11158 робітників. Така ж сама картина й по інших заводах.

На ряді заводів побудовано нові цехи, закінчено на „Комунарі“ цех комбайнів, що в корені змінив обличчя заводу, збудовано цех тракторних сіялок на „Серпі та Молоті“, цех віндруюерів на Першомайському заводі, цех бурякових комбайнів на заводі „Плуг і Молот“ і інш.

Реконструкція основних заводів с.-г. машинобудівництва привела до того, що, розвиваючись в напрямі спеціалізації заводів та кооперування їх, сільсько-господарське машинобудівництво сконцентрувало основну масу свого виробництва на великих підприємствах (див. таблицю 19).

Таблиця 19

Концентрація виробництва с.-г. машинобудівництва на Україні в 1931 р.

(Розподіл продукції поміж груп підприємств залежно від розмірів основних фондів)

	Гуртова продукція в цінах 1926-27 р. в тис. крб.	Питома вага у % до всієї продукції цієї галузі
По всій промисловості с.-г. машинобудівництва ...	258032,2	100,0
Підприємства з основними фондами вартістю:		
До 100 тис. крб.	1065,4	0,4
Від 101 „ „ до 1.000 тис. крб.	27327,1	10,6
„ 1.001 „ „ „ 5.000 „ „	63816,7	24,6
„ 5.001 „ „ „ 10.000 „ „	52923,2	20,5
„ 10.000 „ „ „ 25.000 „ „	112899,8	43,8

Як видно з таблиці, величезну більшість продукції (64,3%) виробляється тепер на великих підприємствах, основний капітал яких становить понад 5 млн. крб., тим часом як за довоєнних часів 88,6% підприємств с.-г. машинобудівництва Росії були дрібні півкустарні майстерні й заводи з річним випуском продукції від декількох тисяч до 100.000 крб.¹⁾

Концентрація виробництва на основних великих заводах, реконструкція і майже цілковите поновлення основних фондів цих заводів дали можливість запровадити новітні виробничі процеси.

Великого поширення набирає машинне формування виробничих деталей (завод „Серп і Молот“, завод ім. Петровського); запроваджується холодне та гаряче штампування з ліквідацією при цьому ручних способів роботи. Велику революцію в збиранні зробив конвеєр. Швидко завойовує собі місце електрозварювання. Усі ці заходи і досягнення в справі розвитку та реконструкції радянського с.-г. машинобудівництва привели до того, що *зараз СРСР став на першому в світі місці щодо виробництва сільсько-господарських машин*. Це перше місце належить радянському с.-г. машинобудівництву не тільки завдяки кількості продукції. Ряд заводів с.-г. машинобудівництва Союзу (Россельмаш, Саратовський завод комбайнів, „Красная Звезда“, „Комунар“) переганяє передові західно-європейські й американські машинобудівельні заводи і своєю технічною структурою.

Такі оце основні досягнення с.-г. машинобудівництва в справі забезпечення соціалістичного сільського господарства новою потужною технікою. Якщо с.-г. машинобудівництво мало хоч деяку спадщину від царської Росії, то тракторобудівництво—це зовсім нова галузь виробництва, утворена в нас тільки за радянський період.

Тракторне виробництво стало розвиватися в СРСР 1925 р. на Путилівському заводі, Коломенському й Харківському паровозобудівельних заводах. Від 538 тракторів в 1925 р. до 40.000 тракторів за 9 місяців 1932 р.—так далеко пішла тракторна промисловість СРСР за 7 років. Гордість України—молодий ХТЗ дав уже за 10 місяців 1932 р. 12.660 тракторів.

Це велетенське зростання нашого молодого тракторобудівництва цікаво зіставити з становищем у ПАСШ, в найпередовішій капіталістичній країні в тракторному виробництві. В 1931 р. у ПАСШ зроблено 71.000 тракторів—на 70% менше, ніж в 1929 р. А в 1932 р., як видно, буде зроблено не більше від 45.000 тракторів. Отже, вельми ймовірно, що СРСР уже в 1932 р. випередить Америку в тракторобудівництві.

Крім сільсько-господарського машинобудівництва та тракторобудівництва, в справі реконструкції сільського господарства велику вагу має й розвиток промисловости штучних добрив. В розділі про хемізацію ми подавали характеристику досягнень нашої хемічної промисловости.

Боротьба за збільшення врожайности, боротьба з шкідниками в сільському господарстві ставить дедалі все більші вимоги до молодой хемічної промисловости.

Тому XVI з'їзд ВКП(б) визнав за потрібне „забезпечити неухильне й послідовне проведення хемізації по всіх галузях народного господарства в напрямі розгортання форсованими темпами виробництва штучних добрив і засобів боротьби з шкідниками сільського господарства“.

* * *

¹⁾ За даними Я. Фішера — „Народное хозяйство“ № 1, 1932 р.

Розміри цієї статті не дозволяють нам докладно розглянути всі ті шляхи і важелі, якими пролетаріят через промисловість діє на соціалістичну реконструкцію сільського господарства. Використовуючи всі важелі, які вона має, пролетарська держава, що провадить під проводом партії більшовиків Ленінську політику, успішно здійснює соціалістичну реконструкцію сільського господарства.

9. Капітальні вкладення у промисловість

У попередніх розділах ми показали ті основні зрушення, що сталися в промисловості України за роки диктатури пролетаріату. Ці велетенські кількісні і якісні зрушення є наслідок неухильного проведення генеральної лінії партії та непримиренної боротьби з контрреволюційним троцькізмом, правим опортунізмом і „лівацькими“ загибами. В запеклій класовій боротьбі партія переборола шкідництво та намагання класового ворога привести країну до господарської катастрофи.

Партія крок за кроком заклала фундамент соціалістичної економіки і, завершивши його побудову, впевнено провадить далі будівництво соціалістичного суспільства.

Звичайно, страшенного напруження вимагали величезні капіталовкладення у промисловість, без яких не могло бути тієї велетенської реконструкції, що окремі характерні риси її ми вже показали вище. Починаючи з 1923-24 р., об'єм капіталовкладень у промисловість з року на рік швидко зростає, що видно з такої таблиці.

Таблиця 20

Капіталовкладення в промисловість України¹⁾

(в млн. крб. в цінах відповідного року)

	1923-24 р.	1924-25 р.	1925-26 р.	1926-27 р.	1927-28 р.	1928-29 р.	1930 р.	1931 р.	Орієнтовно 1932
Вся промисловість . .	74,5	121,1	236,7	328,3	417,7	433,0	709,6	1285,5	1759,8

Результатом цих капіталовкладень і було те, що вже 1931 року 58,9⁰/_с усіх дійових основних фондів (у відбудовній вартості) — були фонди, введені в експлуатацію після X/1925 р.

Ми вже говорили вище про те, що троцькісти, пропонуючи загасну криву зростання промислової продукції, разом з тим демагогічно боролися нездійснено напружені для перших років реконструкції розміри капітальних вкладень. Геть відкинувши троцькістську платформу, партія, на основі поступовного наростання капітальних вкладень, забезпечила далеко швидший темп індустріалізації країни, ніж проектували троцькісти. Надто хуткими темпами збільшували ми капіталовкладення з початку п'ятирічки. На початок п'ятирічки промисловість України уже далеко переступила за довоєнний рівень. Зріст господарської міцності СРСР, на основі посилення соціалістичного сектора, відкривав можливості для ще швидшого збільшення капіталовкладень. Це прискорення темпів приросту капіталовкладень у першій п'ятирічці на базі загального росту народного господарства і зміцнення змички пролетаріату з селянством було абсолютно необхідне для того, щоб забезпечити соціалістичну

¹⁾ Цифри ще не вточнені остаточно.

реконструкцію всього народного господарства і цілком звільнити нашу країну від залежності од капіталістичних країн.

Праві опортуністи, що розглядали плян як пристосування до стихійно творених закономірностей, виходячи з „теорії рівноваги“, заперечували напружені темпи індустріялізації і протиставили запроектованим п'ятирічці Держпляну свою „дворічку“. Викриваючи позиції правих ухильників, тов. Сталін говорив: „Вихідний пункт наших тез є твердження про те, що хуткий темп розвитку індустрії взагалі, продукції засобів виробництва зокрема, є основний принцип і ключ індустріялізації країни, основний принцип і ключ перетворення всього нашого народного господарства на базі соціалістичного розвитку. Але що означає хуткий темп розвитку індустрії? Це означає якнайбільше капітальних вкладень у промисловість. А це спричиняється до напруження всіх наших плянів — і бюджетового, і позабюджетового“¹⁾.

Здійснюючи це настановлення, партія домоглася величезного приросту капіталовкладень за роки п'ятиріччя й велетенського розвитку капітального будівництва. Напря́м капіталовкладень, розподіл їх між окремими галузями визначало те, що треба було передусім забезпечити утворення власної бази для реконструкції всього народного господарства, цебто бази соціалістичної великої машинової індустрії.

Відповідно до цього капіталовкладення у важку промисловість на багато перевищували розмір капіталовкладень у легку та харчову галузі промисловости. (Див. табл. 21).

Таблиця 21

Питома вага капіталовкладень у промисловість окремих наркоматів до загальної суми капіталовкладень у всю промисловість (у процентах)

	1928-29 р.	1930 р.	1931 р.	Плян 1932 р.
Промисловість НКВажпрому	84,3	86,5	87,2	89,3
„ НКЛегпрому	18,8	28,5	30,5	42,4
„ НКПостачання	41,9	54,2	69,2	186,0
„ НКЛіспрому	2,4	8,8	13,1	17,4

У боротьбі за реалізацію гасла, що його виставили широкі трудящі маси, — „п'ятирічка за чотири роки“, ми уже в 1932 р. перевиконали запроектовані у п'ятиріччі на останній її рік капіталовкладення.

Один з найважливіших принципів нашої політики у капітальному будівництві це *максимальне використання наявного основного капіталу шляхом його реконструкції та поширення, поруч з розвитком нового будівництва*. Шкідники не раз пробували одвернути нашу увагу від боротьби за реконструкцію дійового основного капіталу, „переконуючи“ нас в абсолютній неспридатності чималої частини старих заводів. Повернути всі засоби капітальних вкладень тільки на нове будівництво — означало вельми затягти розширення виробничої потужности нашої промисловости і надовго змертвити капітали.

Переборюючи шкідництво, радянська влада провадила політику корінної реконструкції дійового основного капіталу, разом з тим розвиваючи і нове будівництво. Це виразно видно, коли проаналізувати структуру витрат на капітальні роботи за перші три роки п'ятиріччя по 17 найбільших об'єднаннях важкої промисловости на Україні.

¹⁾ Сталін. „Питання лєнінізму“, вид. „Пролетар“, 1932 р., стор. 333.

Таблиця 22

Структура витрат на капітальні роботи по союзній промисловості Наркомважпрому на території УСРР

(в млн. крб.)

	Витрачено з 1/X 1928 р. до 1/I 1932 р.	Питома вага у % до підсумку
1. Реконструкція та поширення.....	998,7	58,7
В т. ч. житлове, комунальне та соц.-культурне будівництво.....	195,4	—
2. Нове будівництво.....	469,6	27,6
В т. ч. житлове, комунальне та соц.-культурне будівництво....	55,2	—
3. Капітальний ремонт.....	142,4	8,4
4. Інші види робіт.....	89,7	5,3
Разом . . .	1700,4	100,0

Як видно з цієї таблиці, основний масив капіталовкладень у перші три роки п'ятирічки був спрямований на реконструкцію та поширення—58,7%. Однак, витрати на нове будівництво уже і в цей період мають чималу питому вагу—27,6%. При цьому цікаво, що протягом зазначених років було введено в експлуатацію з нового будівництва (по тих же самих об'єднаннях) основних фондів на 267,3 млн. крб., а з розширення та реконструкції—на 778,0 млн. крб. Порівнявши ці числа, видно стане, що розмір вкладень на реконструкцію та поширення дійових фондів перевищує вкладення на нове будівництво вдвоє. Разом з тим вартість фондів, введених в експлуатацію за цей період в результаті реконструкційних робіт, перевищує вартість основних фондів, введених в експлуатацію в результаті нового будівництва—майже втриє.

Не можна, звичайно, зіставляти абсолютні числа капіталовкладень і вартості основних фондів, введених в експлуатацію за один якийсь період. Бо значна частина фондів, введених в експлуатацію в роки п'ятирічки, були результатом капіталовкладень за минулі роки. Але наведене зіставлення говорить за те, що в перші роки п'ятирічки приріст дійових основних фондів промисловості відбувався в основному ще коштом реконструкції та поширення фондів, і в меншій мірі в результаті нового будівництва. Дедалі то все більше зростатиме питома вага основних фондів, що стають в експлуатацію в результаті нового будівництва, бо рік-у-рік все більше розгортається будівництво нових підприємств.

В справі капітального будівництва ми досягли грандіозних успіхів. Вельми зменшився сезонний характер будівництва. Вартість наявного парку механізмів на всіх будованнях України досягла в 1932 р. 70 млн. крб. Ударники-будівельники показали в процесі соціалістичного змагання світові рекорди роботи. Найбільші наші будовання (Дніпрельстан, ХТЗ, Турбіновий завод) закінчено за небувало короткі строки. З усім тим було б неправильно за цими успіхами не бачити тих серйозних вад, що гальмують розвиток капітального будівництва. Вартість будівництва ще надзвичайно велика. Організація праці, маневрування наявною робочою силою та матеріалами, використання механізмів—все це здебільшого стоїть надзвичайно погано. Тим часом для виконання накреслень другої п'ятирічки потрібне посилене розгортання будівельних робіт. Будівельна індустрія повинна домогтися рішучого переламу в сто-

рону поліпшення організації будівельних робіт, щоб змогти упоратися з тими великими завданнями, що постають перед нею у зв'язку з боротьбою за другу п'ятирічку.

10. Праця промисловості

Величезний зріст капіталовкладень, велетенська реконструкція промисловості—все це могло бути здійснено тільки через те, що „перша продукційна сила всієї людности—робітник, трудящий“ (Ленін) „є сам хазяїн країни. Саме через це праця у нас дедалі все більше стає „з ганебного й важкого тягару... справою честі, справою слави, справою доброти та героїства“. (Сталін).

Енгельс, кажучи про соціалістичне суспільство, пророкував, що звільнившись від гніту капіталу, пролетаріят витворює з себе „нову продукційну силу... всебічно розвинутих продуцентів, що розуміють наукові основи всього промислового виробництва“¹⁾. В цьому саме напрямі й розвивалася робітнича класа СРСР, будуючи соціалізм. За роки революції промисловий пролетаріят виріс у величезній мірі. Надто швидко зростала чисельність зайнятих робітників в роки реконструкції промисловості. Число робітників у ценовій промисловості України зросло від 489.266 чол. у 1926 р. до 1.220.537 чол. у 1932 р. В той час як у країнах капіталу безнастанно зростає число безробітних (у ПАСШ до 16 млн. безробітних, у Німеччині—до 9 млн. і т. д.)²⁾, СРСР давно вже ліквідував у себе безробіття.

Тільки в країні рад могли відбуватися ті *структурні* зрушення, що їх ми мали в складі робітничої класи за роки революції. Завдяки Жовтневій революції, ліквідації безробіття та боротьбі за соціалістичне перетворення побуту—жінка дедалі все більше починає виходити на вирішальні ділянки виробництва. До революції питома вага жінок у промисловості України досягала 10%. При цьому основна маса жінок була зайнята в легкій промисловості. У машинобудівництві їх зовсім не було; у металургії вони становили тільки 0,4% до всіх робітників. Зовсім інше становище маємо тепер. В 1932 р. питома вага жінок у загальній кількості зайнятих робітників у промисловості України досягла вже 22,5%. В таких галузях як машинобудівництво, металургія, вугілля—відсоток зайнятих жінок-робітниць уже перебільшує 17%. Отже, на вирішальних ділянках індустріалізації майже одну п'яту частину всіх робітників становлять жінки. Ясна річ, цього не могло б бути, як би не було ліквідовано безробіття, як би такою величезною мірою не зроста кількість дитячих ясел, садків, фабрик кухонь, пралень, тощо.

Поруч з втягненням жінок у виробництво відбувається процес „омолодження“ пролетаріату. Майже 50% усіх зайнятих в 1932 р. у промисловості України робітників—це молодь віком до 22 років включно. Це означає, що величезна частина пролетаріату не тільки вперше обізналася з виробництвом на радянському заводі, але й взагалі все своє виховання дістала вже в радянський період.

Цілоком зрозуміло, що ця молодь являє собою невичерпне джерело творчої енергії на фронтах соціалістичного будівництва. І не дивно, що в ряді наших великих господарських перемог молодь під проводом партії, в лавах ленінського комсомолу відіграла найвидатнішу роль (Дніпрельстан, ХТЗ і інш.).

Звичайно, втягнення молоді у виробництво утворює також і нові труднощі. Немає достатніх виробничих навичок, не завжди є потрібне

¹⁾ Енгельс. Анти-Дюрінг.

²⁾ За даними кон'юнктурного відділу Інституту світового господарства Ком. Академії.

пролетарське загартування, що набувається роками перебування в робітничому колективі заводу і т. д. Втягнення молоді, втягнення великого числа нових робітників з села в обставинах, коли технічну базу промисловости ми реконструювали з винятковою швидкістю за останнім словом науки й техніки, з особливою гостротою поставило проблему опанування техніки виробництва.

Реконструкція промисловости в ряді випадків створила зовсім нові професії робітників, поступовно ліквідуючи натомість старі професії (вугільна промисловість, доменне виробництво і інш.). Невміння засвоїти нове устаткування та нові виробничі процеси призводить до так званих „неполадок“, до частих ламань; все це гальмує наш промисловий розвиток. От чому партія так гостро поставила питання про опанування техніки, цим же таки пояснюється і видання закону про обов'язковий технічний мінімум для робітників. Останні постанови ЦК ВКП(б) про вугільну та металургійну промисловість з особливою силою підкреслили важливість технічного підготування основних кадрів цих галузей промисловости.

Чисельне зростання пролетаріату супроводилося піднесенням його матеріального добробуту та поліпшенням умов праці. Не зважаючи на опір опозиції, заведено 7-годинний робочий день. Видатки на техніку безпеки та вентиляцію по всій промисловості України зросли від 11057 тис. крб. в 1928 р. до 35.317 тис. крб. в 1931 р. Умови праці в нових заводах і цехах не можна і порівнювати з тим, що було на старих. Високі, світлі будинки, вентиляції, червоні кутки—все це робить з заводів палаци соціалістичної праці. Заводи, шахти обрастають рядом культурно-побутових установ—школами, клубами, їдальнями, тощо.

Пересічно-річна зарплата одного робітника, крім видатків, що становлять так звану соціалізовану частину зарплати (видатки на лікування, відпочинок, культпотреби, тощо) зросла по всій промисловості України в 1931 р. проти 1926-27 р. на 53,5%. За три роки п'ятирічки (1928-29—1931 р.) пересічно-річна зарплата одного робітника в союзній важкій промисловості¹⁾ України зросла від 931 крб. до 1.233 крб., дебто на 32,4%.²⁾ Нижчеподана таблиця ілюструє ріст пересічно-річної заробітної плати за роки п'ятирічки по окремих найважливіших об'єднаннях і трестах важкої промисловости на Україні.

Таблиця 23

Пересічно-річна зарплата 1 робітника в крб.

Об'єднання й трести	1928-29 р.	1929-30 р.	1931 р.	План 1932 року
„Вугілля“.....	788	909	1171	1530
„Рокс“.....	—	701	924	1514
„Куда“.....	826	890	1143	1382
„Сталь“.....	1072	1113	1339	1694
Гірзавтрест.....	971	1043	1139	1333
Восхем.....	1103	1179	1234	1414
Локомотив.....	1173	1225	1423	—
БЕО (ХЕМЗ).....	1348	—	1510	1692

З наведеної таблиці видно, як разом із зростанням заробітної плати по всіх цих найважливіших об'єднаннях і трестах відбувалося

¹⁾ З матеріалів тих же 17 об'єднань та трестів.

²⁾ В легкій промисловості (з матеріалів 6 найважливіших об'єднань та трестів) пересічно-річна зарплата 1 робітника за цей самий період зросла на 15%.

переміщення рівнів зарплати серед окремих галузей важкої промисловості. В 1928-29 р. рівень зарплати робітників кам'яновугільної промисловості стояв на останньому місці серед цих об'єднань і трестів, а рівень зарплати металургів—на четвертому. Практика колишнього правоопортуністичного керівництва НКПраці та ВЦРПС (Томський—Угланов) призвела до того, що зарплата робітників, зайнятих на важливіших форпостах індустріалізації (вугілля, металургія, руда), в 1928-29 р. була нижча від зарплати робітників ряду галузей легкої промисловості.

В 1931 р. після історичного виступу тов. Сталіна про шість умов перемоги на господарському фронті, розгортається боротьба з зрівнялівкою, розгортається боротьба за підтягання рівня зарплати в таких найважливіших галузях промисловості, як кам'яновугільна й металургія. В результаті підвищення зарплати, проведеного в 1931 р. в металургії й кам'яновугільній промисловості за спеціальною постановою ВРНГ та ВЦРПС,—рівень зарплати робітників цих галузей пересовується на вище місце. Уже в 1931 р. зарплата робітників кам'яновугільної промисловості перевищила зарплату робітників більшості галузей легкої промисловості. В 1932 р. зарплата робітників кам'яновугільної та металургійної промисловості просувається ще далі на перші місця відповідно до ваги цих галузей в справі індустріалізації країни.

В розділі капітальних вкладень ми наводимо дані про розмір капітальних витрат на житлове, комунальне й культурне будівництво у важкій промисловості за три роки п'ятирічки (1928-29 р.—1931 р.).

Це піднесення матеріально-культурного добробуту робітничої класи створило передумови для *безперервного поліпшення організації праці*. Правильна організація праці є одна з найважливіших умов виконання планів розвитку промисловости. Однак, на цій ділянці хоч і є досягнення, але вони ще абсолютно недостатні.

що процент робіт, охоплених відрядністю, зріс від 56,6% в 1931 р. до 68,2% в другому кварталі 1932 р. і все ж таки з організацією зарплати й організацією праці взагалі у нас ще далеко не все гаразд. Боротьба з зрівнялівкою та знеосібкою, боротьба за вкорінення науково-поставленого технічного нормування і надалі залишається центральним завданням промисловості.

Найхарактерніша риса, що принципово відрізняє працю в СРСР від праці в умовах капіталізму, це те, що, переставши бути після повалення капіталізму підневільним важким тягарем,—праця дедалі все більше стає справою честі, доблесті і героїства в боротьбі за будівництво соціалізму.

Швидко шириться соціалістичне змагання та ударництво, охоплюючи сотні тисяч передових робітників. Понад половину усіх зайнятих у промисловості України робітників (58,3%) були на 1-ї 1932 р. охоплені соціалістичним змаганням. По кам'яновугільній промисловості відсоток цей дещо нижчий—54,1%; за те в металургії він досягає 72,8%, а в машинобудівництві—70%. Ударництво та соцзмагання набрали найрізноманітніших форм. Все більше шириться тепер вища форма соціалістичного змагання—госпрозрахункові бригади. На 1-ї 1932 р. 22,2% усіх змагальників були охоплені вже госпрозрахунковими бригадами. Ще в роки громадянської війни, коли був організований перший суботник, Ленін уже тоді побачив у ньому „великий почин“ нового комуністичного ставлення до праці. З тих пір минуло багато часу. Загартувавшись у боротьбі, пролетаріят під проводом компартії, на чолі з Ленінським ЦК, перетворив цей „великий почин“ на основну методу повсякденного соціалістичного будівництва на всіх його ділянках. XVII партконференція поставила завданням на кінець другої п'ятирічки „перетворити всю трудящу людність країни на свідомих і активних будівників безкласового соціалістичного суспільства“.

Це можна здійснити тільки на базі дальшого розвитку соцзмагання та нещадної боротьби з дрібнобуржуазними, рвацькими тенденціями.

Ленін не раз говорив, що піднесення продукційності праці є найважливе для перемоги соціалізму над капіталізмом. Реконструкція нашої промисловості, поліпшення організації праці в умовах росту соціалістичного змагання—все це створило передумови для значного підвищення продукційності праці.

В 1931 р. продукційність праці одного робітника у промисловості зросла проти 1912 р. вдвоє (202,1%). Цей зріст, однак, далеко ще не відповідає тим можливостям, що приховані в самій промисловості.

Коли б були використані всі можливості, продукційність праці дала б такий поступ уперед, який би далеко залишив позад себе рівень 1931 і 1932 рр.

Боротьба за виконання якісних показників пляну, за підвищення продукційності праці та зниження собівартості—є найважливіше завдання нашого дальшого промислового розвитку. Реконструкційні зрушення у промисловості, справа засвоєння нової техніки—все це поставило на всю широчінь питання про поліпшення адміністративно-технічного керівництва підприємствами. Подріблення об'єднань („Сталь“, „Вугілля“) мало на меті наблизити адміністративно-технічне керівництво до заводу та шахти.

Ця боротьба за конкретне керівництво має на меті разом з тим зміцнити єдиноначальність та збільшити господарську відповідальність і ініціативу окремих підприємств і цехів.

Найважливіше знаряддя планування та конкретного, адміністративно-технічного керівництва є *госпрозрахунок*. Не зважаючи на те, що партія не раз загостряла увагу на потребі посилити госпрозрахунок,

фінансову дисципліну, середзаводське планування і конкретне оперативне керівництво—становище на цих ділянках і досі ще залишається здебільшого незадовільне.

* * *

Коли оглядаєшся на той шлях, що пройшла промисловість України за революційні роки,—ясним стає, що „немає таких фортець, яких би не могли взяти більшовики“ (Сталін).

Багато труднощів було на нашому шляху розвитку. Далеко не вижиті ці труднощі ще й на сьогодні. Ряд труднощів, особливо в зв'язку з відставанням сільського господарства, виявляється зараз досить гостро. Маловіри, скиглії, опортуністи готові впасти в паніку та закликати до відступу з більшовицького шляху. Але партія більшовиків на чолі з її ЦК не раз уже змītала з дороги опортуністів, контрреволюційних троцькістів, шкідників.

Пролетаріят і колгоспники знають, що „наші труднощі це такі труднощі, які самі мають у собі можливість для подолання їх“ (Сталін). Завдання полягає в тім, щоб мобілізувати всі сили для якнайскоршого подолання цих труднощів на базі дальшого посилення лєнінської політики та індустріялізації країни.

Кожен день несе нові вісті про перемоги на фронті соціалістичного будівництва. Стають в лави нові заводи, нові шахти, нові цехи. Небувалими темпами перетворюється країна рад на шляху соціалістичної індустріялізації.

Рішуче проведення генеральної лінії партії—запорука дальших наших успіхів на шляху будівництва соціалізму.